

**THE INSTITUTE FOR
ADVANCED STUDIES
OF WORLD RELIGIONS**

FILM—STRIP NO.
MBB—1971—58—26

**BUDDHIST SANSKRIT
MANUSCRIPTS**

MBG-1972-58
1. Film strip number

15
2. Source

HEYVARA TIPPANI
3. Title

VISUDDHIKRAMA TIPPANI

4. Additional title, shortened forms of title etc.

N.S. + 880 = A.D.

5. Year in which MS was copied
(Nepali Sambat and Christian Era)

6. Name of scribe

NEPALI PAPER
7. Material (palm leaf, etc.)

DEVANAGARI
8. Script

18 cm x 2 cm
9. Size

7
10. Lines to a page

78
11. Number of leaves in complete work

12. Missing leaves

JALANDHARA & SURATAPADA
13. Author and Date of composition
(if given)

14. Number of Chapters

15. Remarks

The Commentary on Heyavarasādhana

which is composed by Satchukapada.

Nov. 7, 1972
Date photographed

कञ्जुयो

१

नमः श्रीवज्रयोगिन्ने ॐ आः ह्रूं फट् प्रथमन्त्रावन्मन्त्री कस्मिन्नपि
पदेशे कस्मिन्नप्यासने उपविश्य त्रिकायवज्रयोगिनी भावनामारभेत्
तत्र स्वनाभौ विकसितशुक्लवर्णापङ्कारपरिणतं शितपद्मं शतदलं विभा
वयेत् तत्रोपरिरक्तवर्णं रक्तजम्बूर्यं तदुत्तं भावयेत् ततोपरिसिन्दूर
वर्णाधर्मोदयाच्च विभावयेत् तत्रापि वमध्ये पीतश्रीकारजा पीतास्व
यमेव कर्त्तव्यं कर्त्तितः स्वमस्तकं वामहस्ते स्थितं भारयन्ती दिक्षिणहस्तस्थ

गुहः

१

कर्त्तासहितउर्ध्वविल्लुतवामवादी अधो नमित दक्षिण भुजा वामभू
न्याप्रसारित दक्षिण पादा आर्जुचित वामचरणा कवंधादवधृतिवर्त्म
नानिःसृताः असृग्धा एतस्या मुखे प्रपतति प्रविशति वा अपरे ललना
रसनाभ्यां च निःसृता पार्श्वे यो यो गिनो मुखं प्रविशति श्रुति भाव्य म्
तत्र वामपार्श्वे श्यामवर्णानी वामे कर्त्ति दक्षिणे कपालं विभ्राण प्रसारि
त वामपादा संकुचित दक्षिणचरणा मुक्त केशी नग्ना दक्षिण पार्श्वे हि

व. अ.

२

व्यापीता वज्रवैरोचनी दक्षिणेन कर्त्तिवामेन कपालं विभ्रती मुक्तके
शीनग्राविल्लत दक्षिणा पादावामसंकोचा इति भाव्यं उभयोः पार्श्वे
यो यो गित्यो रत्नरिप्तेति मया कुलं समशानं भावयेत् इति भावना
ॐ सर्ववृद्धा किमीये ॐ वज्रवर्णनीये ॐ वज्रवैरोचनीये हूं हूं हूं
फ३ स्वाहा इति नामं वः इदानीं पूजोच्यते मण्डलं चतुरस्रं
तत्र सूर्यो परितस्त्रयां धर्मोदयां लिखित्वा तत्र मध्ये ईकारं वामायां लि

२

एवमपूजयेत् तत्र बांवापूर्वोक्तरूपा भगवती मध्ये आशेष्यतत्र धर्मोदया
मध्ये ओं सर्ववृद्धाकिनीये इत्यादिना मंत्रेण प्रथमं सर्वयेत्
तदुक्तं ओं सर्ववृद्धाकिनीये हूं फट् स्वाहा इत्यनेनार्घ्योदयः वामे
ओं वज्रवर्णिनीये स्वाहा दक्षिणे ओं वज्रवैरोचनीये हूं स्वाहा इत्यर्चयेत्
ओं भोदियाने वज्रपुष्पे हूं स्वाहा ओं शर्णागि विज्रपुष्पे हूं स्वाहा ओं
कामाक्षवज्रपुष्पे हूं स्वाहा पुनर्मध्ये ओं श्री हतवज्रपुष्पे हूं स्वाहा

वज्र

२

ॐ धर्मकायवज्रपुष्पे हूं स्वाहा ॐ संभोगकायवज्रपुष्पे हूं स्वाहा ॐ
निर्माणाकायवज्रपुष्पे हूं स्वाहा पुनर्मध्ये ॐ महासुखकायवज्रपुष्पे हूं
स्वाहा पुनर्मध्ये ॐ नमः सर्वगुरुबुद्धबोधिसत्त्वैभ्यो वज्रपुष्पे हूं स्वा
हा ध्यानातिव्रजो मंत्रं जपेत् नचायं मंत्रः ॐ सर्वबुद्धाकि
नीये ॐ वज्रवर्त्तनीये ॐ वज्रवैरोचनीये हूं हूं हूं फट् स्वाहा तत्रा
यं मूलमंत्रः ॐ वज्रवैरोचनीये हूं फट् हृदयमंत्रः ॐ वज्रयोगिनीये

३

उपहृदयमंत्रः ओं काशदिस्वाहानेन पूजयित्वा पूर्ववदिसर्जयदिति
ओं श्रीवज्रयोगिनी सर्वभूतपिशाचादिनृशोधय २ हन २ सर्वासिद्धिमा
धनीप्रयच्छ सर्वसिद्धिमेपरिपूरय स्वाहा श्रीवज्रयोगिनी सर्वासिद्धि कुरु २
सर्वाविघ्नविनायकान् हन २ सम्यक्तबोधये मम इदं विलिङ्ग कुरु २ ३ फट्
स्वाहा साधनं वज्रयोगिनी मिति त्वाय त्पुण्यमावितम् तेन लोका भ
वत्तेन सम्यक्तबोधिता भिनशति इत्यार्य भावती त्रिकायवज्रयोगिनी

हे. व
४

साधनसमानम् अभम् कर्त्तार्यसिद्धाचार्यविरूपाक्षनामिति
 नमः श्रीवज्रयोगिन्मैत्रमोवज्रधर्मसंघेभ्यः नमो गुरुवज्रबोधिमत्येभ्य
 नमो लोचनादिदशवज्रविलाशिनीभ्यः नमो यमांतकादिदशकोट्य
 वीरेभ्यः संप्रगेभ्यः ओम् भक्तारो मुखसर्वधर्माणां माद्यनुत्पन्नत्वा
 त्मुपरिभुजधर्मधातुज्ञानगर्भभाः वज्रो ज्वरुं भौमाः रूफद्
 अयं मंत्रः कायवाक्चित्तादिष्टानां त्रिविभुजिकरः सर्वमाशङ्गां चना

अक्षरः आदौ च कति सर्वबुद्धबोधिसत्त्वाः त्रिकायवज्रयोगिन्मावज्र
 योगिन्मावज्रदेहन्तमिद्वयः यद्विधाषोडशश्लोकाः ततो नान्यानुजिनां वि
 का नश्यन्ति सर्वसागयेत्त्वपापस्य च हेतवः वागहीस्वन्दिनी वैवचराडा
 लीजं विनीतथा २ नदीरजकीवालीका पालिनी च सामता ऊंड
 लीरुमृता चैवज्ञानपोतिप्रकाशिका ३ सर्वार्मावीरदेवीनां मिय
 मेकामहासुखाः श्रूयता गीयते चामो पशशक्तिः पापरा ४ अमृ

हेवजो

५

तोडमनीदिवाउपायानीलवाहिनी खेवशभूचरिचैवपातालवासि
नीमथा ५ पुष्टिहपूरणीतिन्यचैलोक्यक्षोभणीतिथा विन्दुना
दकलादेवीचंद्रसूर्यात्मिकाहिमा ६ नैवकर्माणिक्कैवसांभोगी
चमहासुरा विंदुनादकलातीताप्रशापारमितामता ७ सर्वभाव
स्वभावाहिसर्वभावविवर्जिता प्रलयोत्पत्तिहीनादप्रलयोत्पत्ति
कारिणी ८ सांवतत्वास्थितौशोक्ताशास्वतात्वनवर्जिता गर्भा

५

रात्रिगिगोरागमहार्थास्वविचर्जिता ९ शून्यत्रयविहीनाचप्रभास्व
रस्वरूपिणी एकाक्षररूपाचवंकाक्षरसंगता १० विचित्रादिक्ष
णैर्युक्ताचतुरागनंदरूपिणी वाद्यमंडलचक्रेपिप्रस्युरंतित्रिकायतः
११ कायवाक्चित्तभावेषुकायवाक्चित्तश्रुतिणी अतीताकायवाक्चि
त्तैःसमत्वेनचमध्यगाः १२ नैरात्मरूपिणीदेवातथतायांप्रति
ष्ठिताः॥ कमलकलिशोकात्ताशून्यतात्रयरूपिणी १३ ललनार

सु. यो

६५

सनायोगादेवधृतिमहासुखा संसारतारिणीचैवातथतामाप्रती
त्यजा ५४ यांलक्ष्मयोगिनीमुक्ताभवसागरबंधनात् इत्येषांसिद्धि
रापोक्तासिद्धिदाचैवयोगिना ५५ मोक्षद्वारपाचैवासतताभा
सकारिणां वज्रवज्रहतेदेहससिद्धिदहतिच ५६ गुरुपादप्र
सादेनलक्ष्म्यतीरयोगिनी एतस्याः पाठमात्रेण पुण्यसंभारमादृशत्
५७ प्राप्नोतिसततं योगीशान्संभारसंभृतः ५८ इति पौंड

द्रियविज्ञानानि वाञ्छितानि मनोविज्ञानानि परचिन्तविज्ञानाभिज्ञा
 परचिन्तकायपवेशाभिज्ञाः पुंडरीकेषुनाभिस्येरक्तसूर्यस्यमंडलः
 धर्मोदयाधर्ममध्येसिंहराकराकरूपिणी विभ्रं^{गुर्वसु}गाहिविकोणाचु
 चतुःपिठसमजिना श्रीकारामभागेः स्याः पीतवर्णः प्रकीर्तिताः
 उन्नवापीतवर्णाविभवधूत्यानस्रयांस्थिता ललनामानुसुशामार
 सनायाभुगौरिका प्रमालीद्वयदालनामध्येपीतसनोरमा विमा

वज्र.मो

८

ग्रेसंस्थिता देवी त्रिकायवज्रयोगिनी मेयं नाम्ना भवेदेका सर्वसंबुद्ध
जाकिनी त्रैलोक्यदिव्यरूपा च सर्वाशापरिहरणी मुकर्त्तिकर्त्तिर्नंदे
व्यावामहस्ते मुमल्लकं दक्षिणेऽस्याः स्थिता कर्त्तिर्जगत्तोडः खद्येदनी
अस्या वामे स्थिता श्यामानाम्ना सा वज्रवर्णानी कर्परः स व्यहस्ते मुकर्त्ति
वामे च संस्थिता दक्षिणे चैव पीता च वज्रवैरोचनी स्थिता कर्त्तिका द
क्षिणे देव्या वामे कृपालुधारिणी प्रमालीढपदे दचनमिके तु विशेषतः

८

करः वदेन योपादौ विपत्तिौ च तौ स्थितौ ^न बुधानां जनी मध्या सम्पत्तं
वोधिस्तृपिणी अक्षया शुभगानित्यं हं च मृत्युजन्मनोः धर्मसंभो
गनिर्माता महसुखस्वरूपिणी मेयं विभवते देवी राजनेर्च इव तदा
कवंधाद्वधूत्या स्याः प्रविशते मुखेऽसृक् ललनारमनाभ्यां च निः
मृत्युशिसीलया करुणारक्तरूपेणापिर्वती सर्वेशान्तये दुःखसं
प्रेक्ष्य लोकानां च नुमतिस्सूदनी दौर्मनस्यादिकम्पचिक्कर्तृता सर्व

वज्रयो शेषतः कृतिर्मांजिनमातस्त्वंमुप्रसीदभवागवे दुःखसं स्वार्थकार्त्तु
हं पार्थैवभवाम्यहंयथाक्षयः तउपादेविकर्तव्यमनुग्रहमपिस्तुतः
वालोहमस्तस्मीचकायवाक्चित्तदोषतः गुरुभक्तिजानेहंत्वङ्गि
चविशेषतः इत्याकल्प्यलोकेस्मिन्क्षमासपिमधीयतां कायवा
क्चित्तमांताम्यङ्कुरुमेत्वंप्रसादतः येनमुंचामिसंसारंषड्गतिंन
विशाम्यहं यथास्तिवञ्चवेद्देहोपावन्त्यन्तोभवाम्यहं सारैःसर्वैः प

रित्युक्तो यथा कायो भवेन्नमः लीलयसिद्धिभाग्यनिर्विघ्नः
सर्वसिद्धिभाक् साधनं सर्वसिद्धिः स्यात्कृत्यश्चैवाजगामरः ॥
मनसं सर्वभारगणं सर्वाशापरिहृणं देहिवरं सिद्धित्वं हत्वा वा योऽ
मागमं मनोविलीनतां देहिपंचेन्द्रियानुसंगतम् सिद्धे च वृत्तम्
त्वाद्ययोगिनो गोप्यं सत्तुल्यं तत्प्रसारं महामुखा सर्वेषां मेव संभवे
त् देवासुरसंघाश्च यत्रयः संस्थिताः सुखी ते च सर्वस्फुरदुक्तव

व. यो
५०

फलेनलाभिनः इति श्रीमन्निकायवज्रयोगिन्याः कृतिप्रतिधा
नंसमाप्तमजीजनत् कृतिरियं सिद्धाचार्य श्रीमद्विरूपाक्षमिति
भुभम् नमः श्रीदेवजाय श्रीदेवजं प्रणम्यादौ निस्तरंगस्वरूपि
राम् उत्पत्तिक्रममाधिनविभुर्ध्वजनेस्फुटैः प्रथमं तावत्साधनाम्
चैनिगद्यते अथ पूजावक्रं चतुर्वर्त्मविहारः परमं सहजस्वेष्टदेवः ११
क्षेत्रं चैव श्रुत्यादि मोक्षः स्मृता नैव कृत्वा गारं हेतुमराडलं दुतापत्तिः समुत्त

५०

थाः षोडशश्लोकास्त्रिकायवजुयोगिन्याः समाप्ताः कृतिरियं सि
द्धान्त्याचार्यविरूपाक्षयासानामिति अस्याः वजुयोगिन्याप्रभावो न
भूतो न भविष्यति त्रैलोक्यसत्त्वावरे यस्याः मंत्रोच्चारणमात्रे
णाकंपते बहुधातलं १ स्वर्गमर्त्यपातालं त्रैलोक्यं सा धयेत्क्ष
णान् भ्रान्तिर्नास्ति कर्माद्याः भविष्यादुद्भवाद्भयः २ यं यं समी
हते योगी तं तं ज्ञाप्नोति नान्यथा मनः पश्यति भावेन देवा सुर मनु

वज्रं प्रो
ष्यकाः ३ किन्नराः सुपषितानंदशतामाधकस्यार्द्धवर्षाभवंति.
गर्जेन्द्रवमधुरैर्नारिभिर्वह्निभ्रमेत् ४ बुद्धे विरागावसरोना त्व
त्रकिवहुनेति साधनानुसंसा नमः श्रीवज्रयोगिभ्यः नमो
बुद्धधर्मसंघेभ्यः नमो गुरुबुद्धबोधिसत्त्वेभ्यः नमो लोचनादिदश
वज्रकिनासिनीभ्यः नमो यमान्तकादिदशक्रोधवीरेभ्यः सप्तज्ञेभ्यः
भौआः रूशतिकायवाक्किन्नधिष्ठानमंत्रः कायवाक्किन्नानिर्ः

थानं न्यासो देवात्मा उत्सर्गो ज्ञानचक्रं अभिषेको मुद्रां अमृतास्वा
दो जगत्कार्यघट्टंगः प्रभास्वरः उत्थानं संज्ञे जापो वलितत्वं सूक्ष्मयोग
ः द्वितीयासो विहरणं भोजनं चरणं शयनं पुनरप्युत्थानं एतेन
द्वाविंशत्साधनं सूत्रं महापुरुषलक्षणाविशुद्धम् ३२ आदौ तावद्यो
गीमत्वाथोद्यतमतिरिति योगं कामयतु शीलं यस्येति योगी सत्त्व
मनोरथं पूरणं कामयतीति सत्वाथोद्यतमतिः सम्पगुरुमहारकमा

हेतुं-री

११

अथयथाविधिनाहेतुकोक्तमराडलप्रविष्टइति तेनान्यनैकनिषस्मोभू
त्वाकायगौरवंपरिज्जागध्यग्रहंसम्पत्तिकृतेनेतिभाराधनं सम्पगुत्तप
देशान्तायज्ञइति सम्पकगुत्तभहारकमपितस्यागधनमति तेनप्रवे
शितहेतुकोक्तमंडलेयथाविधिनेति हेनोक्तमराडलप्रविष्टः यथाय
रिषाद्याभिषिक्तइति उदकादिप्रज्ञाज्ञानभिषेकपर्यन्तमिति यथापरि
पाद्याभिषिक्तः सममनुज्ञातइति सिक्तायथांनायोपदेशेनतत्रंदेश्य

११

हितशिष्यं बुद्धात्तदनुभाजनं वतस्मै प्रकाशयन्नत्वं परमान्तं विरमादि
कं अन्यपदार्थं स्वप्नमायासरिच्यदिह तत्त्वोद्देशितव्यमिति सम्पगु
ज्ञातः तदनुज्ञातो मंत्री वक्ष्यमाणं क्रमं चैतन्मतेन यावन्मुञ्च
मिः स्यात् मुञ्चालाभमिति किंचिन्नाभः स्यात् शुचिसिद्धविपरी
तं तत्त्वज्ञानप्राप्तमिति विपरीतत्रभवतीति अविपरीतं किं त्व
स्य प्राकृततत्त्वो विबुधतां विहाय सुविबुधतत्त्वज्ञानद्वारेण जाना

हे. टी.
११

तीतिज्ञानं ज्ञानेनमार्गप्राप्तः अनेनशुविशुद्धविपरीतत्वज्ञान
प्राप्तशति अथलसुनिमित्तश्चेति कल्पिताकोणेनिमित्तः सु
विशुद्धविपरीतत्वज्ञानपरिप्राप्तेनस्माद्विपरीतज्ञानस्यकारणां का
र्यमिविपरीतत्वज्ञाननिमित्तं जानातीति यथास्त्रायतोऽनेनलक्षणा
निमित्तं अतएवभूमेनशायतेवकिं शलिललुबलाकसानिमि
त्तेर्ज्ञानेगोत्रं बोधिसत्वस्य धीमतः चकारात्पुनरनेनज्ञानमसं

१२

पन्नो योगीति सवर्जं साधयितुं कामो मूलान्तविद्यपमिनी प्राप्ते स
त्पांश्मशान्तराण्यगमनं कुर्यादिति तदनुमनोरमे स्थाने स्थित्वा कलि
पूजादिकं कृत्वा गुप्तयोगेन यथोक्तविधिना पूजाचक्रमानीय अथ
क्षणापाश्चात्तमना ध्यानं निर्मज्जनं तर्त्तिनी एजनां दद्याद् वाह्यगुह्यतत्त्वपू
जाविशेषैः संपूज्य भावनामारभेत् ततः पुष्पादिभिर्नानाप्रकारा
रैरर्चनां दद्यात् वाह्यगुह्यतत्त्वपूजाविशेषैः संपूज्य भावनामारभे

हे. ६१

१३

तत्ततः पुष्पादिभिर्नानाप्रकारैरर्चनावीर्यादिपाद्यं तच्च के स्थित
देवी हस्तगतममयुः संकेत इव भावना गुह्यं नैरात्म्यया महस्फुरतमं
हारविग्रहनामतत्त्वं सर्वमपूजयेत् यो सो मुहूर्त्तस्यैव जाति
निर्गतरश्मिजालकिरणैः कीतः स च कभाहारकः स्वपुरत इति एते
न सूर्यस्यैव जातिनिर्गतार्थः सूचितः ततः सप्तविधानुत्तरां पू
जां कर्त्तव्यं तस्यायतः एतेन पूजाचक्रमुक्तं भगवता पुण्यमं भाग

१३

र्थं पुरापसंभारान्नानसंभारे दोषि कृत्तमातदनेकपुत्रये मता
लक्षणां मैत्री सर्वमत्वे पुन्याद्यसदान्तस्यान् सर्वान्संसारणावेव
तिनात् दृष्टाचारकेप्यत्रुःखे सनियथा कथं तथारणात्मत्वात् दृ
ष्टमहकृत्तणा मुन्याद्यपंचामक्षप्राप्तायः प्राप्ता योगी कथमात्मा
मपि द्रमिति सत्त्वा सहतीति हर्षयुक्तो मंत्री मुदितं भावयेत् संसा
राशक्तिमहात्मताम सत्काराहै सर्वोपेक्षाविरहलक्षणां महोपे ।

हे. टी.
५६

क्षणं भावयेत् एवंभूतो मंत्री परमसाधनमारभेत् प्रथमं भाव
येत् मृतकं धर्मधात्वात्मकं विदुः योगीतस्यापरिस्थित्वा हेतुकत्वं वि
भावयेत् श्रीहेतुकवज्रंतत्रस्थित्वा अक्षरं सद्भावे मासुखं कर्तुं सत्त्व
पदेशतः श्रीकारमद्वयज्ञानं सित्पादिना श्रीहेतुकपेक्षरचतुष्टया
र्थज्ञानालोकवज्रसमाधियोगेन मुख्ययन्त्रभावयेदिति परमं चेंडुकां
तिमणिप्रभमिति अनेनाशुचित्तमुपनीय सहजयोगमारभेत्

५६

रूपितिवृद्धागारमभ्येचकारेणानिगदितपूर्वं दत्तकश्चिक्काद्वैश्वं उवां (
 निमतिप्रभात्मानं वज्रसत्त्वमहाशान्तं जयमुकुटिनं दिभुजैकमुखं
 त्रिनेत्रं वज्रपर्यं किं न धर्ममुद्राभृतकरद्वयं विश्वपमेशवोपरिचंड
 स्पंभावयेदनंतलोकधातुकं दार्त्रिशस्त्रशरणधरव्यं जनाशीतिभू
 चित्तं सहजहेरुकं त्रिसत्त्वात्मकं चिन्तयेदिति कस्मादलिकालि स
 मायोगोक्तिः स्वभावपदपरं सवस्यार्थायं वज्रसत्त्वस्य विलसः तस्यो

हे. टी.
१५

त्वादहं फट्कारेण चेप्यते कथं चकारात् अक्षेति भूयं तस्मा
दकल्पितोऽहं पि राडं चेदत एवाक्षरोऽहं वपि राडस्य एतस्य दृढी करणा
हेतुत्वात् अष्टमे परलेखोक्तं भगवता भालिका लिखितमायोगो वञ्च
सत्त्वस्य विष्टरः अक्षरोऽहं वपि राडस्य हं फट्कारेण चेप्यत इति
पूर्ववदन्तु चिह्नं शैश्वन्दुकान्तिमणिप्रभमिति वचनात् सत्त्वशब्देन
सहजगार्थं विचिन्त्य देववञ्चपदेनारभेत् ततो देववञ्चपदं वक्ष्ये

१५

वज्रंकारो मुखप्रयोगतः रेफेरासूर्यतहृदमेविभाव्यतद्विडना
चित्तयेसंपूर्णमिदं तन्मध्येवर्तिजकारेराजगज्जन्मवीजसूत्रकं
रूकारं एवंचत्रिभुवनेष्वंविभाव्य तहृदयेवज्रसत्त्वहृदयेइत्य
र्थः कथं देवतापट्लोक्तक्रमेणा मुह्यदिभावयेडेफंतन्नवंसूर्यम
उलं तत्रैव रूकृतिश्चैव प्रज्ञोपायस्वभावकं कृत्स्नवर्णमहाद्यो
रूकारात्त्वज्रसमुद्भवेन कञ्चवर एकमध्यस्थरूतत्वंवज्रवि

हेरी
१६

शेषनादंकारजंकर्त्तिसहितं वज्रबोध्यभावयेत्युनः ॐकारपरि
णतं दृष्ट्वा देषात्मानविभावयेत् ॐकारपरातश्चिन्महत्तत्सर्वचन्द्रा
हितं परिणाम्य देषवज्रं विभाव्य हृदये यथोपदेशतो ओंयजुधक
ॐ भगवती अआकाशदेशे उत्सर्गयेत् वज्रदोषात्मको भवेत् व
क्ष्माणक्रमसंस्थानां ध्यायेत् तत्समविग्रहं चतुर्गामिध्यातो यो
गी भावयेत् यथा विमोक्षं यथोपदेशाद्विविधं त्रिसत्त्वात्मकं स्वप्न

१६

देवतरूपकं अक्षाम्पादिमहायोगेन स्फारयेत् त्ववीजरश्मितः को
 धसंघातं दिक्षु विदिक्षु यथाक्रमं ह्रस्वकारपरिराता सर्वान्महाकिर
 णाज्वालाकुलावत्कृजेत् एवं पूर्वादिदिक्षु यमांतकप्रज्ञानकवि
 ज्ञान्तकान्यथाक्रमं ध्यात्वात् कृत्स्नसितरक्तनीलान् वज्रपुंजर
 सितवज्रदराडरक्तवज्राकुशालवज्रधानुखर्वलंबोदण्ण वैरोचनर
 त्रेश अमिताभवज्रधर्माक्षोभ्या कितशिरसः ततः शेषान्पादिको शो

हे. टी.
१४

रौषु अचलरक्तिराजनीलदण्डमहावलाः महाकलाः खड्गभञ्जश
दण्डनिष्कलधराः दक्षवलोत्तलिदौदिव्याभरणविभूषितौविरुता
ननौ नीलदण्डमहावलौयमान्तकवद्विह्वलौतन्मभेध्यायात् पु
नरुद्धउत्तीषचक्रवर्त्तीपीतः पीतचक्रधारः वैशेचनमुकुटीखर्वलं
वोदरः अधरेसुभराजः रुक्मवर्णः मुशालधारः खर्वलवोदर पद्मा
दयः श्वत्वारः सुभराजसाक्षोभ्यमुकुटिन्ः भमीदशकोधाः

१५

प्रतालीठपाशः वामे तर्जनीपाशधरां च विश्वाङ्गमूर्त्येषु दृष्टम् : स
व्यथाक्रमेणोत्सृज्य कोधात् स्वस्वस्थाने तस्य तत्र गतेति विचिंत्य सं
मुखीभूय स्थित्वा संपूर्णं जलं कृत्वा भवपदद्वयोर्मंत्रैः स्तुतिं पू
र्वकं करिष्यामो वयं वदन्तीति पश्येत् ततः शान्तिकभेदेन तु भाक्त्या प
येनात् ओं भुंभति भुंभेत्यादिनाधिसतः तैव श्रद्धाभागां सं दृ
ष्ट्वात्मनिर्माणं स्वस्वस्थाने स्थाप्य स्वयमेव गत्वा विश्वगणान् गणके

हे टी
१८

वज्रपाशेन वध्वास्वस्वास्त्रेणात्राशयेन गृहीत्वा आगत्य दशदिक्षु विभ्रा
त्मना स्वस्वनिर्माणो समाप्य वज्रधराभिमुखी भूयति संतीति पश्येत्
तत्रायं विष्णुगण इन्द्रागौरः स्वस्वनिर्माणो समाशोरत्तमुज्ज्वली
लिततनुः यमः कृष्ण ऊर्ध्वपिंगलकेशः ^{वागन्} खर्वलंबोदरः वक्राङ्गः शुक्ल
ः सफरणाकितशिरः ललिताङ्गः कुवेरः पीतरत्नमुज्ज्वली ललिततनुः
ईशानः भूक्तः जगन्मज्ज्वली खर्वोदरहन्तकक्षिः अग्निः रक्तः यगन्मज्ज

वागन्

१८

दयांवीजाभिहितं प्रणामेकाराकारं शुक्लं भावयेत् न उपपत्तिः
अध्याकक्षोपरि द्वादशशुक्लं वैरोचनादिवर्तयथा नुक्रमेण पृथिवी भव
ति निश्चितवायादिक्रमेण अनेन चतुर्महाभूतमण्डलसंहारेण विश्व
वज्रवेदिकोपरि कृत्वा गारंश्मशानास्तकर्मदिकं चिन्तयेत् अथश्मशा
नादिकथ्यन्ते यथानुक्रमयोगतः पूर्वचरणेण नामश्मशानं शिरीषह
क्षेगजमुखो महर्दिकः शितः शंखादिगति शितवज्रो नाम वैद्यः श्वेतः

हेदी
१६

दक्षिणोक्तलंकभीषणानाममहाशमशानं आमुहक्षेमहामुखोमह
र्दिकः कृष्ण यमोदिग्यालोमहिषारूढः कृष्णः पद्मोनागः सिनः
आवर्तकोमेघोविश्ववर्णः मलयपर्वतो गौरः पिशुनवज्रोनामचैत्य
कृष्णः पश्चिमज्वालालङ्कलनाममहाशमशानं अशोकहृक्षेमकण
नोमहर्दिकः श्वेतः वरुणोदिग्यतिः शितः कर्कोटकोनागोरक्तः
योरोमेघः विश्ववर्णः कैलाशपर्वतः संज्ञावज्रोनामचैत्यशितः

१६

निर्माणोपविष्टान्यमांतकादीन् चिंतयेत् तदनुस्की किरणसमये
क्रोधवद्विनाविनायकपरिवाहान् निर्मलीकृतान्यश्रेत् इदानीं फेलासू
र्यं परतो विभाव्यतस्मिन् रवौ ह्यवविश्ववज्रं तेनैव वज्रेण विभावये
चतुरस्रं प्राकारकंचैवमिव पञ्जरबंधनं च चकारेण वज्रसरजारवज्र
विना न वज्रमयभूमिभागपुतिपादितमारमातलपर्यन्तं चिंतयेत्
विश्रानुत्सार इति वचनात् रक्षावक्रं विप्रोपशमनार्थः तदनुनिः

हेरी
१८

शेषवस्तुतत्त्वसारसंयारुहं मंत्रमुच्यते इति तत्त्वतः सर्वधर्मविचारेण य
द्रूपतत्सारं तस्य संयारुहं सर्वजगत् रक्षाचक्रेष्वेव शयेत् रक्षाचक्रं भृ
क्षीज रश्मोरश्मि देषवज्रे देषवज्रो ज्ञानसमयो ज्ञानसमयं समाधि सम
ये ह्येयथा नुक्रमेण संहरेत् ओम् भूत्पतां ज्ञानं ज्ञानं स्वभावान्मको ह मिति
मंत्रं इत्यनंतरं मंत्रार्थमासुखी कुर्वन् त्रैधा नु कंति राभा संपश्येत्
भूत्पताधि मोक्षम् तन्मध्याकाशे ध्यातुं व्यापिनीं ह्रुंकारोऽवधर्मो

१८

वागश
जां कितशिरःखर्वशीरः राक्षसोद्धूषः मऊरकेशःखर्वतनुः वातःश्शभ
रत्नमऊरीललिततनुः ^{रत्न}द्रुपीतामहः पीतःखर्वलंबोदरः जयम
ऊदी अंधरेपृथ्वीपीतारत्नमऊदिनीललिततन्वी एतेविष्मविनाय
कायभान्तकादिगृहीताः कातोएदिष्मास्त्राणान्वेषणतत्पण्डित्वाः
तदनुस्वहृषीजातकोधमतः भूलरुहवरां महद्योरप्रणयानलुडुः
महंडुर्केः मृतकुंडल्याकारंस्फारयित्वायमान्तकादिषुसमर्प्यचिन्तयेत्

उत्तरेगकरनाममहाश्मशानं अश्वस्तृहक्षेमजुष्यमुखोमहर्दिकः
गौरः ऊर्वेरोदिग्यतिः गौरोनरवाहनः तक्षकोनागः कृष्णः धूर्नितीमे
यः विश्ववर्णाः मंदरपर्वतः श्यामः चित्तवज्रोनामगौरचैत्यः ऐशा
यांतस्मीविलंताममहाश्मशानं चूरकहक्षेमोमुखोमहर्दिकः सिद्धः
महेश्वरोदिग्यतिः सितो गोवाहनः शंखपालनागः पीतः चण्डोमेघः
विश्ववर्णाः महेंद्रपर्वतः चित्तवज्रोनामचैत्यः शितः आग्नेयांभ

हे. टी

२०

दृष्टसोनाममहाश्मशानं करंजवक्षोद्यगान्नोनाममहर्दिकः

रुक्तः रुताश्रानोदिपतिः रुक्ताद्यागामनः महापद्मोनागः श्यामः

घनोमेघः विश्ववर्णा गंधमादनपर्वतः पीतः कायवज्रोनामरुक्ते

त्यः नैऋत्यांधोरांधकारेनाममहाश्मशानं ललाटाकर्करीवक्षोशव २०

मुखोमहर्दिकरुक्मः राक्षसोदिपतिः शवासनः रुक्मः भल्लोनाग

पाण्डुरः प्ररुणोमेघः विश्ववर्णाः हेमपर्वतः प्वेतः रत्नवज्रोनामरुक्ते

त्यः कृष्णः वायव्यांकिलिकिलारवंनाममहश्मशानं पार्थिवहृक्ष
मृगाननोनाममहर्दिकः श्यामः मारुतोदिगपतिः श्यामोमृगारूढोः
कुलिकोनागः कर्तुरेव वर्षाशमेघोविश्ववर्णाः श्रीपर्वतोनीलः धर्म
वधोनामचैत्यः श्यामः सततभयेमहर्दिकाः पुनरवामेनरकपालाः स
परिपूर्णकिरः अथाः दक्षिणोनानारस्यहृशाभिनयः करकमल
मंपन्नाश्चिन्ननीपाः तद्गुह्यरितशादलगतनांकुपेतपत्ररचितनागाह

हे. ६।

२१

भिर्घनानि काककोकिलोल्कभुकशालिकाकपोतकपोतिकागृ
धादिभिर्नानापक्षिगणैः रूपशोभितानि सिंहसुकशाईलभञ्जकश
दिनानामृगैः परिपूरितानि नानासुगन्धसुमपरिमलैराकुलैर्भूतानि
नानासर्पैर्घपरिपूरितानि ह्यमुण्डकपालकंकालवशादिभिर्नाना
प्रदेशमंडितानि पुनः नानाप्रदेशेषु विहरि विहरिष्यान्नागारवापिका
योगियोपिनी अवधूताधूतिध्यायिध्यायिनी यक्षः यक्षणी पितृपेती

२१

राक्षसाक्षसीकुंभाएकुंभाणीभूतभूतीडाकडाकिनी वीरवीरणीसमू
हैः केचित्समयसंकेताशक्तचित्तान्वितानि ह्यस्यताश्चलिंगंनवमुन
विविचादिप्राप्तडाकडाकिनीगणैः परिपूरितानि तद्भुभानंदचित्तेनः
केचिद्वृत्तपदैर्नर्तयन्तः केचिद्वृत्तगीतैर्गायन्तः केचिन्नानासमवाचार
माचरन्तः केचित्पंचामृतपंचप्रदीपंभक्षयन्तः केचिद्वृत्तगीतैर्गायन्तः
: केचिन्नानासमवाचारमाचरन्तः केचित्पंचामृतपंचप्रदीपंभक्षयन्तः

ह्री
२२

केचिन्नावस्तूपद्योक्तयन्तः केचिन्नानासत्वासंतर्पयन्तः केचिन्मदना
निपिवन्तोऽसृष्ट्याः अपरेष्वजकडमरुपट्टमर्दलकृषीतर्म्भरवीरणवे
स्ववंशतालादिभिन्नानावाद्यैवादयन्तः पुनरनेकसिद्धविद्याधरवि
द्याधरिमहोरगमहोरगीकिन्नरकीन्नरगंधर्वगन्धर्वीनीत्यादिभिर्देवासु
रगत्तडममूहैः परिपूरितानि किलिकिञ्चारवानिः द्यौरगकण्ठाणि भयान
कान्तिनवनाद्यैरसेनात्पन्तमनोज्ञादकण्ठाणि वेतालभूतसंघैरधिष्ठि

२२

नानितिस्युति अष्टमशानानिचिन्नेत अष्टमशानंविज्ञानाष्टकवि
थुवं अष्टविज्ञानमिति चक्षुर्हृदिपंचज्ञानं आलविज्ञानं मनोविज्ञा
नं क्लिष्टमनोविज्ञानं आदर्शत्वप्रमापामरीविकागंधर्वनगरंप्रतिभ्र
तकजनचंद्राकाशमिति अतस्वष्टमशानाष्टकं सर्वधर्मपरिज्ञानेनयास्य
ग्राहकवर्जितं इत्यष्टविज्ञानं दृष्ट्वा नोष्टमशानानि इदानीं वक्तव्या
दिचतुर्महाभूतपरिनतं कूटगारं कथ्यते चतुःकृत्यपस्थानविभुआर्य

हेद्य
२३

तुषारं चतुःप्रहाणानि चत्वारस्तोरणाः स्मृताः चतुःमहिषाद्विभुक्षा
चतुर्वेदिकापंचेत्रियाणि चतुरस्रं वज्रमृच्चं च पंचवलानि चत्वारिस्तोणा
नि हारद्वयं च आर्याष्टांगिकमार्गविभुक्षाद्यैस्तंभाः प्रकल्पिताः
सप्तबोधगानि पक्षिणीकमशीर्षद्वयवामरविताम्रप्रणयताकाश्चेति
कूपगारं सप्तविंशदोधिपाक्षिकधर्मविभुज्ज्वलप्रभासरं भावयेदिति श
स्त्रकूपगारं सप्तबोधिपाक्षिकधर्मार्थस्वभावं स्वरूपतः किं नूत्यति

२३

प्रतिउक्तवदोक्त्यं स्वरूपेणापृथिव्यादिकमंध्यायात् अथवोधिषा
दिकधर्मभेदाः कथ्यन्ते आर्यसरोरुहपादप्रशास्तः पृथमंतत्रविद्य
रूपोत्पत्ति तद्धर्मोतद्धर्मः सर्वधर्मैः तस्मात्प्रथमंकायमुत्पन्नंअजश
वेनतस्यभावंतद्धर्मरूपं पश्चात्तयतद्धर्मरूपंस्मृत्युत्पन्नैरभावात्
पूर्वरूपंअशेषवक्तव्यस्वभावंतस्माच्चित्तप्रकृत्यद्विरितिज्ञेस्मृतिशेषे
नभरणेचेत् तदाप्रतिभासतेकथंकल्पिताकारेणातेनविनानेनंभ

ह्री
२४

वतिस्वरूपं सपुनर्द्वेषाप्रतिविंबयथा तथैवभासते अपत्तिं प्रति
कल्पिताकारं उपस्थानशब्देन किम् उन्नमा उन्नमस्थानं भवेन्नत्युप
स्थानं उन्नमं प्रभास्वरां स्मृतिशब्देन यदुक्तं तदुपस्थानस्थितिहेतोः
पूर्वद्वारं कल्पयेद्देवभूतं कायानुस्मृति उपस्थानविभुषा पूर्वद्वारं
एवं देदनानुस्मृत्युपस्थानविभुषा रक्षिणा द्वारं एवं धर्मजिस्मृत्यु
पस्थानविभुषा पश्चिमद्वारं एवं चित्तानुस्मृत्युपस्थानविभुषा उत्तरद्वारं

२४

रं एवंभवतीतिकथं रूपंविहायवेदनानचैत्यनेत्रसंज्ञापितथा सं
स्काराएवंभवति किञ्चयथासायायथास्वप्नगंधर्वनगायथा तथै
कप्रतिभासंतेद्याः एवंरूपवेदनासंज्ञासंस्काराः विज्ञानविरूपिताः स
र्वधर्माप्येवं विज्ञानमप्यस्तीकं कथंविचारासहंवेत् विचारमिति किं
एतेविज्ञानधर्माविरूपितास्तेदक्षिणाकाशावा इतिशाक्येतिः तस्मादि
ज्ञानमपिशक्तिकं कथं सर्वधर्मविचारेणाचामीकरादिभिः परिरचितं य

हेदी
२५

तदिधर्माः तद्धर्माभावेयथाऽध्याभावः तथासर्वधर्माभावेविज्ञाना
भावः अतएवविज्ञानमपिक्षणिकं तथाग्राह्यत्तभावेग्राहकाभावः
तथाग्राह्यग्राहकाभावेग्रहणाभावः पुनर्यथाग्राह्यमानव्यग्राहकस्थि
तिः तथाग्राह्यग्राहकामाणस्यग्रहणस्थितिः तयोरभावेग्रहणाभा
वः शेषरूपं हिमत्वादां उन्मत्तिविभ्रुआविज्ञानयते एवंभूतकारं
चतुष्टयं ध्यातव्यं निर्माणा लीकस्वरूपं चतुःप्रहणादिचत्वारलो

२५

दृशाः स्मृता इति । भुत्पन्नानां पापानां प्रतिपक्षः उत्पन्नानां प्रतिप
 क्षविद्येद भुत्पन्नानां जशमूलानां उत्पादनं उत्पन्नानां जशलमूला
 नांबुद्धत्वे परिणामनाचेति प्रतिपक्षविद्येद उत्पादपीमणा इति
 कस्य प्रतिपक्षः एगाक्षे शस्यतस्माद्भुत्पन्नौ शस्यमविष्यतीति उत्पा
 दस्य कृतविरोधोसौ प्रतिपक्ष उत्पन्नेष्वपि एगादि लेशस्य विनाशा
 याभावनया तस्य विद्येदः तस्मादेतद्विनाशात्तमिषाभाव अतः

हेरी
२६

एवमिह मय पक्षे त्वत्तिष्ठत्पन्ना इयं सत्त्वेन महसा धारणा कर्तुं कामना
पीरणा मना इति प्रहाणा चतुष्टयविशुद्ध्या चत्वारस्तोरणाः चतुर्गुण
पादविशुद्ध्या चतुर्वेदिका द्वादशोर्वीर्यं भीमाः चित्तः दृश्यतिः भन्पन्नाद
इति चित्ते एवं वीर्याप्यन्ताभिलाषता भविद्देः तेनैवानवरतविचा
रणा मीमांसेति विचारमपि स्वरूपेण तेनैव स्वपरतदाकारकरां
हिनामविचारैः चित्तेति स्वरूपाकारोपादश्चित्तपर्यन्त तस्माच्चित्त

स्यपर्यन्ततासाक्षात्क्रिया एवं चत्वारः सद्भिपाशदविभुद्धवेदिकाचतु
ष्टयं स्रष्टुम्यादमिति योसौतिर्माणाविभुद्धाकारतस्य स्फुरत्संहारविग्रहं
नामयथेष्ट्याऽभिः अस्याकारस्य साक्षात्कारेत्यादः तस्मादेतेन विना
स्वरूपवज्रागारप्रवेशो नास्तीति पंचेन्द्रियाणि चतुरस्रं वज्रं सूत्रं चेति अ
र्द्धेन्द्रियं वीर्येन्द्रियं स्मृतिर्द्रियं सनाधीन्द्रियम् पंचेन्द्रियमिति अभिः
संप्रत्ययः पथमहेतुपदानः अर्द्धेन्द्रियशब्देन भरणे अल्पं तादृशतः द्विती

हेरी

२०

येष्ववर्तनमात्मनं विज्ञानगतिं विहारसंसारमासाद्यः प्रवर्तयतीति च
वर्तनं धीर्येन्द्रियशब्देन भरण्यते तत्त्वतोऽर्हतिर्योगः तृतीयआत्मेति
ज्ञानविद्येदेवित्रप्रवेशमात्रेण यशकारस्तस्या कृतिमोत्यादेयो मो
स्मृतः स्मृतीन्द्रियशब्देन भरण्यते चित्तैकाग्रताचतुर्थः अग्रशब्देन
सम्पक्कमार्गः तेनेसहेकताचित्तैकाग्रतासमाधिसन्धमित्यभिधी
यते वज्रसूत्रेति पंचोखाः पंचप्राकाशः पंचतथागतं भेदेन

२१

नभेदिताः सन्ति तन्मध्ये बुद्धागारं वज्रशब्देन सर्वेन सह समं समं
वज्रसमं पञ्चैष्यशब्देन सर्वधर्माप्रतिष्ठानमिप्रतिपादितं चेत्
तदा समाः प्राकाराः तथागतानामन्योन्यभेदेनास्तीति यद्वज्रधारस्व
भावेन इति वज्रसंज्ञेरलंकृतं इति एभिः प्राकारैरलंकृतं चिन्तयेत् तथा
नागारं चत्वारि कोणा हारार्द्धहारं चेति पञ्चवलानीति श्रद्धावलं
वीर्यवलं स्मृतिवलं प्रज्ञावलं चेति अभिसंपुत्तयः प्रथमो हेतुः ६

हेर

२८

तोपरि पूरणावलं सामान्यसाक्षात्कारः न संपादयतीति श्रद्धावलं शब्दे
न भरणते अनवरतदुष्टनिर्जकत्वाप्रवर्तयतीति वीर्यवलं पुनः सत्रक्ष
णमपि चैतन्यं नोपलभेत अहर्निशियोगं यतः ततः स्मृतिवलं चित्तैका
ग्रता यथा भूतगतं यथा भूतशब्देन सर्वधर्मनिपलंभोऽयमार्गः तं
साक्षात्कारं करोतीति तेनाभिन्नं तत्साक्षात्कारं समाधिवलं शब्देन भरण
ते एवं चतुर्वलविशुद्धकोणाचतुष्टयम् चतुर्विधकारणं परिपूरणं क

२८

गोतीति चत्वारिण्येवलाः परिपूरणशब्देनार्थपूरणमिति प्रज्ञावलेन
हारद्वैहारं बलशायकम् प्रत्येन्द्रियसंपादितं सर्वधर्माप्रतिष्ठानं
यत्तत्संपूरणमाशात्काररुतम् तेनाभिन्नमात्मानं प्रज्ञावलेन हार
द्वैहारभावनातेनोक्ता ५ आर्यासंगिकमार्गैरेष्टं भावप्रकल्पिता
: आश्रम्यापरित्यागेनामसम्पक्वसि अविसंवादकवचननाम
सम्पक्वकल्पः दशकुशलानतिक्तमनामसम्पक्वाकः सत्त्वाविहे

हे ११

२९

ठनाचित्तं नाम सम्पत्कृमतिः दशकुशलैकमनःसम्यगाजीव आ
त्यक्तिकेनेणमचित्तं नाम सम्पत्कृमतिः व्यापामोनामभावाविद्ये
इ कालत्रय एकदशराज्ञतासम्यक्स्मृतिः त्रैलोक्यैकमूर्तिः सम्य
क्तमाविश्वेति एभिस्तंभावयकालिताः सप्तगानिपक्षिणीक
छ महीषक्षेत्रचामरयगद्यपताकाशुनिसृता सर्वदकालकृपरिज्ञान
स्मरन्नामस्मृति संबोधयं भनधरतमहासत्वावबोधनं नाम धर्मप्र

२९

तिव्यसंबोध्यंगः ताविच्छिन्नमहायोगेनप्रवृत्तिनामवीर्यप्रवीचयसं
बोध्यंगम् नागान्म्यंविनानात्परतिरितिप्रतिप्रविचयसंबोध्यंगम्
सर्वशब्दयुताकरुणाभिन्नयोगनामप्रलविप्रविचयसंबोध्यंगम्
अविपरितन्वप्रान्निर्नामसमाधिप्रविचयसंबोध्यङ्गम् समाधौअ
उ नाभोगप्रवृत्तिर्नामकुपेक्षाप्रविचयसंबोध्यङ्गम् एभिःसंबोध्यङ्गे
पक्षिराणादयउक्ताध्यातव्याः एतेनसप्तत्रिंशद्विधिकधर्माभेदेन

हेदी

३०

कृपागारभावनापर्यन्तेनपथमंभूयतादौसर्वज्ञाताभिसंवीधिसक्ता
ॐ इसानीहेतुवज्रभात्यादःकथ्यते कृपागारभ्यन्तरेविश्वदत्त
कमलकर्मकोपरिचतुर्मासः सूर्याज्ञानप्रदम्भः हेकारवज्रेणाव
साविस्नुमहेश्वरदेवेन्द्राः काम्योमृत्युः केशोदेवपुत्रश्चः एतेचत्वा
रोमाशाः स्कंधानां केशकारकाः अथतउपरिस्फुराकान्तान्दृष्टः
तस्योपरिअनुरोमविलोमेनअकारादिस्वरैर्दिगुणितकरुत्वान्तमपरि

३०

गामेनचन्द्रमण्डलंविभाव्यः द्वात्रिंशत्तमहायुक्तषलक्षणासूचकम्
भादर्शज्ञानस्वभावं ककारादिवर्णौउदधयनेत्यक्षरषट्कंदत्तादिगु
णितंरुत्वाअनुगोमविरोमेनदृष्टान्तत्परिणामेनसूर्यमण्डलंपश्येत्
अशित्यतुव्यंजनसंसूचक समताज्ञानस्वभावंअनयोर्मध्ये ह्रंअंवी
जद्वयंदृष्टान्तर्भभवविश्ववर्गांकितकरोटकर्त्तिकंपश्येत् बीजद्वयेनां
कितंप्रत्यवेक्षणज्ञानं बीजादृशमीन्निश्चार्पानन्तलोकधातुतावभा

हे दी

३१

शरीरयतनैव प्रवेक्ष्य सर्वानपेकं भावयेत् कृत्वा तुष्टानुज्ञानं एतत्सर्वं प
रित्याग्य मृत्पिप्पलात्मानं श्रीहेतुक रूपं सुविशुद्ध धर्म धातुज्ञानं एतेन पं
चाकारं बोद्धव्यम् आदर्शज्ञानेन यथा दृष्टं रूपं समताज्ञानेन तथा स
मासी कृतं प्रत्यवेक्षणाज्ञानेन प्रत्यवेक्षितं तथा पुनः कृत्वा तुष्टा
नज्ञानेन यत्करणीयं तदेकी भावकृतं सुविशुद्ध धर्म धातुज्ञानं
सर्वकारेण सहैकरूपः इति पंचाकाराभि सं बोधिः

३१

एते त्रैलोक्येकमूर्तिमभिसमीक्ष्य। ततः पूर्वादिद्वारेषु यथाक्रमं वसे
न्त्रोपेन्द्रतयाः तथैव ऐशान्यादिकोरोषु देवभवनः वित्तनायकनै
कृतिवेमचिन्त्रिणाश्च एवमुद्यासनादिविभाव्यनउपरिचंडार्क संपु
टमध्येषु गंचैवैघंपुंशंचैडंशतिवीजाश्चकंपश्येत् तन्परिणतानि
गौर्या। हीर्गाचिह्नानिकर्तिल्लपीटकर्मसर्पसिंहभिक्षुचक्रावजुगि
चित्तयेतेततेनाधिष्ठितानिसर्वमेकत्रपरिणाम्यगौर्यादयो निष्ठा

हेरि

३२

दलीयाडपुव्याः खेचरीभूचरीनैरात्माचकायवाक्किन्तपमेषुडपुव्यामू
खमंवागुमारतः एतेनभाव्यमराउलमुक्तं एतामांवर्णाविद्वादिवस्य
ते विभुद्धिषेदानी अथरूपयालोचनेरक्तेरूपेतिमन्वेषुएकवि
त्ततास्त्रेहः तेनरक्तनेत्रं कृष्णांगौमैत्रचिन्तनः मैत्रचिन्तनरतिस्कं
अथागुडंद्रियाणांनिरोधः तेनमैत्राचिन्तेनकृष्णांग नेत्रभुद्धिस्त्रिव
ज्जेलकायवाक्किन्तानांनिवारणंत्रिवर्जं मंग्रहवत्कचतुस्केनचत्वार

३२

श्रुताः प्रमाः संश्लेषकानि दानं प्रियवचनं अर्थचर्या समानार्थता
चेति अचिन्त्यतत्वे चिन्ताशेषां नामदानं तत्राचिन्ते चिन्ताशेषो य
था सुखनथापीतिर्यथोपदेशादोषयं साहचर्यानि कथायथा सुवर्णं
सुगन्धितत्वं प्रियवचनशब्देन भरणे अथ कायवाक्किन्तं विनायथा च
रगांतथार्थचर्याशब्देन भरणे समानार्थशब्देन सर्वे एकमूर्तिनानाम
एतदेव चतुर्णां चारणानां बुद्धिः सुखात्मकैर्विमोक्षविशुद्धानि रूपं प

हेद्य

३३

इतिभूत्यमनकाशमनिभूत्यं भुभाभुभज्ञानमापन्नं पश्यतिभूत्यम्
ऊहृष्टिकृतं पश्यतिभूत्यं आकाशमापश्यतिभूत्यं अकिंचनमापन्नं
पश्यतिभूत्यं नैवज्ञानमापन्नं पश्यतिभूत्यं संवित्तिनिरोधं पश्यति
भूत्यं इत्यद्यैविमोक्षविभुक्षासुखाः विमोक्षमिति सर्वत्र इति सुक्तं ३३
सुखमापन्नमिति महासुखेन स्वपरमं वित्तिज्ञाननिरोधश्चेति भुजा
ः षोडशभूत्यताभुक्षाः षडशभूत्यतेति अध्यात्मभूत्यता बहिर्द्वाभू

न्यता अध्यात्मवर्हिर्द्वाभ्युपता महाभ्युपता भ्युपताभ्युपता
परमार्थभ्युपता संस्कृतभ्युपता असंस्कृतभ्युपता अत्यन्तभ्यु
पता अनवग्राह्यभ्युपता प्रकृतिभ्युपता अप्रकृतिभ्युपता सर्व
धर्मभ्युपता अभावभ्युपता स्वभावभ्युपता अभावस्वभावभ्युप
इतिषोडशभ्युपता इदानींभ्युपतार्थवक्तव्यंते सकलधर्मा
न्तभ्युपता इत्यध्यात्मभ्युपता सर्वधर्मावास्यान्तयेववर्हिर्द्वाभ्युप

हे. टी
३४

ता शून्यता कर्तृणाभिन्नं यथोयोग भवति उपदेशान् तथा ध्यात्वा
वहिर्भा शून्यता अभिन्नयोगाद्यन्त भूतयामस्य शून्यतेन्यभिधीयते म
होयोगाच्चून्यतच्चून्यभाष्यते अतएव परमार्थ उत्कृष्टा उत्कृष्टतरं
तिपरमार्थ शून्यं एताः षड् शून्यताः तभिः संस्कृता सर्वाकारेणा
एकीकृता संस्कृत शून्यतेति असंस्कृती असंस्कारेऽपि न विद्यन्ते
ज्ञातो सर्वाकारैकमुक्ता इति असंस्कृत शून्यता सर्वाकारवशेपेता

३४

नामात्यंतशून्यता अनवरणशून्यताशितेन सस्मैरेव नास्तीति प्रकृति
शून्यतेति प्रकृतिः यच्चाकारोद्भूतार्थचाकारमिति आकारशून्यं इति प्रक
ति शून्यतास्वभावत्वास्तीति प्रकृतिस्वभावाप्रज्ञापारमिता इत्यप्रकृतिशू
न्यता स्यात्वाजंगमपरमागुरपि सर्वधर्मः सर्वधर्मशब्देन उक्तमिति यदुक्तं
तत्सर्वशून्यं इति सर्वधर्मशून्यता अभावमिति किं जगत्सर्वं अनात्तवक्त
स्वभावदृष्टिस्वरूपतः प्रकृतिनिजाख्याते सर्वधर्मशून्यतास्वभावमिति

हरी
३५

स्वेतिमुचितं चित्तमप्यभावं शतिस्वभावभूयता आकाशधातुविज्ञा
नस्कंधचोरेकीभावेयथाभवेद्रूपं अभावस्वभावभूयताचक्षुर्भूय
चेतिनिगदिर्नतथा एतानिभूयमुदाभुजाः प्रकृतितानातेषां
अथमुखवर्णविशुद्धिश्चकथ्यते प्रथमंमुखं कृच्छ्येतिह्रस्वैवकर्म
साधनार्थं इंद्रियानां निवारणाय वाममुखं रक्तवर्णार्थसाधनं
कायवाक्चित्तस्य एकीस्वभावतावत्तान् दक्षिणं सूक्तं शांत्यर्थं।

३५

ॐ स्कंधात्वायनेनैश्वर्युद्देवताहंकारतानामशान्तं व ऊर्ध्वस्ववि
काराडिनंधूमं पश्चिमे उद्भूतकेशनाशार्थं दक्षिणः उद्भूतकेशचैव
चतुर्मासविनाशार्थं मुखानि चत्वारि भृंगमन्त्रिभानि स्कंधाश्रयोमारः
स्कंधमार स्कंधानां स्कंधस्वभावमृत्युसारं मन्त्रापकारनामकेशमारो
प्येवं स्त्रीलौत्यनामदेव पुत्रमारचकथितं शनिमारचतुष्टयं विनाशार्थं
मुखानि चत्वारि भृंगमन्त्रिभानि चिकानां शुद्धिः कथ्यन्ते कुंजरोदयो

हरी
३६

भविष्यतीतिउत्पादस्यरुतविरोधोसोप्रतिपक्षः उपनेत्वविण्णादिकेशस्य
दिनाष्टायानयाभाक्तयानस्यविच्छेद तस्मादेतदिनाशातभामिषाभावः
अतःस्वतिरामयपदोत्पन्नितत्पन्नश्यंसत्वेनसहसाधारणकर्तृकामता
परिणामना इतिप्रसङ्गाच्चतुष्टयविशुद्ध्याचत्वात्पौरणाः चतुर्नद्विषा
द्विषुष्ट्याचतुर्वेदिकाद्वेदोवीर्यमिसांसगचिन्तः दृश्यतिअन्त्यतादृता
चिन्ते सर्ववीर्याप्यन्ताभिलाषिताअविच्छेदः तेनैवानवरतविचार

३६

७
सागमिमान्मेति विचारमपि स्वरूपेणातेनैव स्वपरतदाकारकारां हिना
मविचारः चिन्तेति स्वरूपाकारेणादध्विन्नपर्यन्त तस्माच्चिन्तस्य पर्यन्त
तासाक्षात्क्रिया एवं चत्वारः अद्रिपादादिविभुद्धं वेदिकाचतुष्टयं मध्य
स्थादमिति योसौ निर्माणविभुद्धाकारस्य स्फुरत्संहरविग्रहनाम
थेष्ट्या अद्रिः अस्याकारस्य साक्षात्कारेणादः तस्मादेतेन विना स्वरू
पवज्रागणप्रवेशो नास्तीति पंचेन्द्रियाणि चतुरस्रं वज्रसूत्रं चेति

२
ह. ६१
३

श्रुतं द्रियं वीर्यं द्रियं स्मृतिं द्रियं समाधीन्द्रियं प्रज्ञेन्द्रियमिति अभि
संप्रत्ययः प्रथमहेतुपादानः श्रुतं द्रियशब्देन भरणपते अत्यन्तादरतः द्वि
तीये प्रवर्तनमात्मनं विज्ञानातिवृत्तिं विहाय समारकर्मकानां संसारमा
साद्य प्रवर्तयतीति प्रवर्तनं वीर्यं द्रियशब्देन भरणपते तत्त्वतोऽहं ३०
श्लोयोगः तृतीये आत्मेति ज्ञानविद्येदेचित्रप्रवेशमात्रेण यशकार
स्तस्यास्मृतिमोक्षादेयोसौ स्मृतः स्मृतीन्द्रियशब्देन भरणपते चित्ते

कायताचतुर्थे अयशदेनसम्पदमार्गः तेनैसहेकताचिन्तैकाग्र
तासमाधिसत्त्वमित्पभिधीयते वज्रसूत्रैरिति पंचोखाः पंचप्राकाराः
पंचतथागतभेदेनभेदिताः सन्ति तन्मध्येबुद्धागारंवज्रशदेनसर्वेनस
हसमं समंवज्रमभेयंप्रज्ञादियशदेनसर्वधर्मापतिष्ठन्नमितिप्रतिपा
तयेत् तदासनाप्रकाराः तथागतानामन्योन्यभेदेनास्तीतिपद
गुधस्वभावेनरिति वज्रसूत्रैरलंकृतैरितिहभिः प्राकारैरलंकृतंचिन

हृ३।

३८

येन ध्यानागारं चत्वारि कोनानि राशराक्षरं चेति पंचवलानिति
अक्षवलयं वीर्यवलं स्मृतिवलं प्रज्ञावलं चेति अभिसंप्रत्ययः पृथ
मो हेतु हेतो परिश्रणां वलयं सामान्यं साक्षात्कारः तं संपादयतीति
अक्षवलयशब्देन भण्यते अनवरतमुच्चित्तं कृत्वा प्रवर्तयतीति वीर्य
वलं पुनस्तत्र क्षणमपि चैतन्यं नोपलभ्येतः अहर्निशियोगं यतः
ततः स्मृतिवलं चित्तेकाग्रता यथा भूतगतं यथा भूतशब्देन सर्व

३८

धर्मत्रिपलंभोः षष्ठ्यमार्गः तं साक्षात्कारं करोतीति तेनाभिन्नं तत्सा
क्षात्कारं समधिबलशब्देन भरापते एवं चतुर्वज्रविभुर्द्व्योराचतुष्ट
यं चतुरिन्द्रियाणां परिश्रुतां करोतीति चत्वारो वलाः परिश्रुताश्च
हेनार्थं प्रश्रुतिमिति प्रज्ञावलेन हाराद्द्व्यं वलप्रागुक्तं प्रज्ञेन्द्रियं संपा
दितं सर्वधर्माप्रतिष्ठानं यत्तत्संश्रुतां साक्षात्कारं कृतं तेनाभिन्नं
मात्मानं प्रज्ञावलेन हाराद्द्व्यं भावनातेनोक्ता ५ आर्याष्टांगिक

हरी

३९

मार्गे रक्षेत्तं भावप्रकल्पिताः आरभ्यापरितागेनामसम्पकृ
ष्टिः भविसंवाहकवचननामसम्पक्तकल्पः दशकुशलानति
मं नामसम्पक्ताकः सत्त्वाविहृदनाचित्तनामसम्पकर्मातिः दश
कुशलैकमनःसम्पगाजीवः आत्म्यत्तिकनैरात्मवित्तं नामसम्प
कृत्यापादः व्यायामोनामभावाभावविहृदः कालत्रयरूप
क्षणाशनासम्पकृस्मृतिः त्रैलोक्यैकमूर्तिः सम्पक्तमाधिश्चै

३९

ति एभिस्तंभावप्रकल्पिताः सन्नांगानिपक्षिणीकमशी
र्षद्वयचामरपरादाभनाकाइतिस्मृताः सर्वशकालकृत्यपरिशा
नस्मारचामस्मृतिसंवोधं गम् अनवरतमसत्ताववोधनजा
मधर्मप्रविचयसंवोधं गः नाभिद्वितमसयोगेनप्रहर्तिना
मवीर्यप्रविचयसंवोधं गं नाशस्यंविनानात्पान्तिरितिपीतिप्र
विचयसंवोधं गं सर्वशभूयताकरुणाभिन्नयोगनामप्रलक्षि

हे. टी.
४०

प्रविचयसंबोध्यंगम् अविपरिततत्वज्ञानिनामसमाधिप्रविच
यसंबोध्यंगम् समाधौअनाभोगप्रवृत्तिर्नामउपेक्षाप्रविचय
संबोध्यंगम् एभिःसंबोध्यंगैःपक्षिरापादयउत्तलध्यातव्याः
एतेनसप्तविंशदोधिपाक्षिकधर्माभेदेनकूदागारभावनापर्यन्ते ४०
नपथमंभ्रूयतादौसर्वज्ञताभिसंबोधिस्तुत्याः ३७ इदानींनुव
जुधरात्मादःकथ्यते कूदागारभ्यन्तरेविश्वदलकमलकगणिको

परिचनुमार्गः सूर्याकानाड्यव्याः हेकारवज्रेणवक्ष्यविलुप्तहे
प्वरदेवेन्द्रा कायोमृत्युलेशोदेवपुत्रश्च एतेचत्वारिमाणाः स्कंधा
नाल्लेशकारका अथतदुपरिसूर्याकानान्द्रव्याः तस्योपरि
अनुरोमविलोमेनभकारादिस्वरैर्दिगुणितं कृत्वा तत्परिणामेन
चंद्रमण्डलं विभाव्यः द्वात्रिंशत्पलपुमषलक्षणासूचकं भाद
शज्ञानस्वभावं ककारादिवर्गौ उदहयनेत्यक्षरषट्कं दत्वा द्वि

हेरी

४१

गुणितं कृत्वा अत्र रोमविलोमेन दृष्ट्वा त्वरिणा मेन सूर्यमराउलं य
ज्ञेत् अशीत्युज्यं जन्मसंभ्रवकः समताज्ञानस्वभावं अनयोर्मध्ये
हं अंवीजदयं दृष्ट्वा तत्संभवविश्वव्यां कितकशेष्कत्तिकं पश्येद्विज
दयेनां कितं प्रत्यवेक्षणाज्ञानं धीजाप्रशमीनिश्चार्य ननलोकधागु ४१
नावभाष्यानीयतत्रैव प्रवेश्य सर्वानपेकं भावयेत् कृत्वा गुह्यं
ज्ञानं एतत्तत्तर्वपरिणास्पृष्ट्वा त्मानं श्रीहेरुकरूपं भुवि भुञ्जते

मधातुज्ञानं सर्वाकारेण सहेकरूप इति पंचाकाराभि संबोधिः
एतेन त्रैलोक्येक मूर्तिमभिसमीक्ष्यः ततः पूर्वादिद्वारेषु यथा क्रवं ले
डोपेन्द्ररुद्राः तथैव ऐशान्यादिकोशेषु वैवश्वतः विज्जनायक
कृतिवेमचिन्नश्च एवमष्टासन्नानि विभाव्यत उपरिचंडार्कः संपु
टमध्येषु गंचवैद्यं पुंशंचंडं इति बीजाष्टकं पश्येत् तत्परिणतानि
गौर्यादीनां चिक्राणि कर्त्तिकृपीतक्ष्मसर्पसिंहमिक्षचक्रावग्राणि

हे १

४२

चिन्तयेत्तेन तेन गधि विधानि सर्वमेकत्र परिणाम्य गौर्यादयो निष्पा
दनीयान् दृष्ट्याः खेचरी भूचरी नैरात्मा च कायवाक्चित्तपद्मेषु दृष्ट्या
मूलमंत्राजुसारतः स्मृतं भाष्यमस्य श्रुतं स्मृतासां वर्या चिक्रादि
वध्यते विधुद्धिभेदानी अथ रूपया लोचने रक्ते रूपेति सत्वेषु
एकचित्तता स्मृतेः तेन रक्तनेत्रं कृष्णगोमैत्रचित्ततः मैत्रचित्तशक्ति
संस्थानुशंडियाणां निरोधः तेन मैत्रचित्तेन कृष्णगोमैत्रचित्तशक्तिः

४३

त्रिवर्गेण कायवाकचित्तानां निवारणं त्रिवर्गं संयद्वस्तुचतुस्के
नवत्वारश्चरणाः स्मृताः संयद्वस्त्विति दानं प्रियवचनं अर्थचर्या
समानार्थता चेति अचिन्त्यतत्वे चित्तारोपणान्नाम सनम् तत्राचिन्ते
चित्तारोपणो यथा मुखे तथा शरीतिर्यथोपदशाद्येकम् शब्दे दानं
कषाद्यथा मुखे तथा शरीतिर्यथोपदशाद्येकम् शब्दे दानं
वाक्यं तत्तं विना यथा चरणां मथार्थचर्या शब्देन भरणे समानार्थ

हेरि

४३

शहेनसर्वैरेकमूर्तिताताम एतदेवचतुर्णांचरणानांविभुद्धिः सु
खाम्बुद्धौविमोक्षविभुद्धानिरूपं पश्यतिभूयं अनवकाशं पतिभू
यं पुमापुमस्तानमापन्नं पश्यतिभूयं कृद्विरुक्तं पश्यति
भूयं आकाशमापश्यतिभूयं अकिंचनमापन्नं पश्यतिभूयः
नैवस्तानमापन्नं पश्यतिभूयं संवित्तिनिरोधपश्यतिभूयम्
इत्यक्षौविमोक्षविभुद्धानुखाः विमोक्षमिति सर्वत्रविमुक्त

४३

गुणमापन्नमिति महासुखेन स्वपरसंवित्तिराननिरोधश्चेति भुजाः
 षोडशभूयताभुजाः षोडशभूयतेति अध्यात्मभूयता वहिर्द्वाभूय
 ता अध्यात्मवहिर्द्वाभूयता महाभूयता भूयताभूयता परमार्थ
 भूयता संस्कृतभूयता असंस्कृतभूयता अत्यन्तभूयता अनव
 रायभूयता प्रकृतिभूयता अप्रकृतिभूयता सर्वधर्मभूयता स्व
 भावभूयता अभावस्वभावभूयता इति षोडशभूयताः इदानीं भू
 यतार्थचक्रम्पते सकलधर्मान्तिभूयता इत्यध्यात्मभूयता सर्वधर्मा

हेर
४४

वात्यातथैववहिर्द्वाभून्यता भून्यताकरुणाभिन्नयथायोगभवति
गुणोपदेशात् तथा ध्यामवहिर्द्वाभून्यता अभिन्नयोगाद्यन्नभूतयाम
हाभून्यतेत्यभिधीयते महायोगाच्छून्यतच्छून्याच्छून्यं भवत्येते अतए
वपरमार्थं अरूपा अरुणतरेति परमार्थभून्यता एताः षट्भून्यताः
ताभिः संस्कृता सर्वाकारेणास्कीकृता संस्कृतभून्यतेति असंस्कृति
असंस्कारोपिनविद्यते ज्ञानो सर्वाकारैकमुक्ता इति असंस्कृतभून्यता
सर्वाकारवशोपेतानामान्यतभून्यता अनवशयभून्यता इति तेन सह

४४

भेदेनास्तीति प्रकृतिभ्रूयतेति प्रकृतिः पञ्चाकारेभूता पञ्चाकार
मिति आकारभ्रूयं इति प्रकृतिभ्रूयता स्वभावं नास्तीति प्रकृतिस्वभा
वाप्रसापारमिता इत्यप्रकृतिभ्रूयता स्थावरजंगमपरमाणुरपि स
र्वधर्मः सर्वधर्मशब्देन उक्तमिति यदुक्तं तत्सर्वभ्रूयं इति सर्वधर्म
भ्रूयता अभावमिति किम् जगत्सर्वं अनातन्वक्तृमिव भावदर्शनं स्वरू
पतः प्रकृतिनिर्गच्छाते सर्वधर्मभ्रूयता स्वभावमिति त्वेति मुचि
नंचित्तमप्यभावं इति स्वभावभ्रूयता आकाशधातुविज्ञानस्कंधयो

हे दी
४५

एकीभावे यथा भवेत्तु यं अभावस्तथा भवेत्तु तेति निगदितं तथा
एताभूयताः शुद्धाभुजाः प्रकीर्त्तिता तेषां अथ मुखवर्गा विभुश्च क
थ्यते पृथगं मुखं क्लृप्तं देवकर्मसाधनार्थं इन्द्रियाणां निवारणं च वाममु
खं क्लृप्तं वक्ष्यार्थं साधनं कायवाक्चित्तस्य एकीस्वभावतावत्तात् दक्षिणं
भुक्तं शांत्यर्थं स्कंधधात्वा यतने च शुद्धदेवताहंकारतानामशांतश्च
उर्द्धास्यविकरगदितं धूमं पश्चिमे उद्भूतकेशनाशार्थं देवाद्यः उद्भूतं के
संचैव चतुर्मारविनाशार्थं सुखानि चत्वारि भृंगसन्निभानि स्कंधाभ्यो

४५

मार स्कंधमारः स्कंधानां स्कंधस्वभावमृत्युमारं सत्त्वापकारं नाम त्के
 शमारोप्येवं स्त्रीलोकं नाम देवपुत्रमारं च कथितं इति मारचतुष्टयवि
 नाशार्थं सुखानि चत्वारि भृंगं सन्निभानि चिकानां भुविः कथ्यन्ते कुंजर
 दयो गृहीतानां नात्के शो पशान्तये नाना त्के श इति काशवा सस्तथोत्तादश
 यजुष्टविचर्चिका स्त्रीहृत्क्षमस्वरूपाश्च गजाद्याः परिकीर्तिताः इत्युष्टत्के
 शाः हते करभूताः सत्त्वाभाजनोपरिधारिता इत्यर्थः धनदानाः पृथिव्याये
 अष्टैश्वर्यप्रसिद्धार्थं वामेन गृहीतं चिक्रं कार्यैश्वर्यं वागैश्वर्यं तथैव च ॥

हे दी
४६

दिः सर्वगतैश्वर्यं इन्द्राकर्ता गुणाष्टकं कायानन्ते कार्यं स्वर्गं सर्व
भाषां वदतीति वागैश्वर्यम् सत्त्वं जानातीति चित्तैश्वर्यम् अजिर्ना
लोकधातुं पश्यतीति ज्ञादैश्वर्यं त्रैलोक्यैकमूर्तिः सर्वगतैश्वर्यम् का
मेनमस्य सुखमयं सत्त्वानामभिलाषयतीति कामैश्वर्यम् इन्द्रशब्देन का
मसुखं चेतः कर्तृति कर्ता ववुधरता इति कर्तृश्वर्यं एतेन चिक्तानां विभु
दिः भाजनानां विभुदिः कथ्यते भाजनं कुरुणां गं प्रतिपादनं भुजाभूत
ताभुक्ताः एतेन श्रुता कुरुणाभिन्नत्वं प्रतिपादितं मात्रा पंचभुक्ताः

४६

स्फुरिति मावेतिमुद्रा पंचतथागताशुभाः मुदेतिपरिहृदः च
नीजंउलक राधिवहस्तेरुचकमेवलं भस्मेतिमुद्राषट्पकीर्तितम्
परामुचेति सम्यक्ज्ञानं सम्यक्ज्ञानमिति यच्चज्ञानाभावंज्ञाना
भावेयद्रूपं तत्सम्यक्ज्ञानंभवेत् पंचाशदक्षरविरचितास्कंधेशिरो
मालिका अनिपंचाशदक्षरविभुदेतिपुगनद्वमागोपदर्शिकाक
ण्टेशिरोमाला नक्षत्रैरक्षजकभ्यते दक्षनीत्रैरक्षमालिनंभयानर
कं सत्त्वानुकयहचित्तंकरुणा मायारूपमनुतं प्रहीणारागादिक्ते

हेदी
४७

ज्ञात्वात्शान्तं स्मैर्नवनाथैर्युक्तं भगवन्तमात्मानं हेतुभूतं भुक्त्वा च
मुखात्मात्माद्योपरिपंचकं भागान्निःस्वभावत्वं प्रतिपादितं विश्ववशं कि
तम् मूर्द्धविश्वार्थकरणापकायत्रयपरिज्ञानाच्चिनेनं प्रतिमुखेषु स
र्वतरूपं चेति सकलरागादिकेशदहनाथं पिङ्गोर्दकेशदर्शितम् सक
लधर्मानिरावराणप्रतिपाद्यायनन्तं प्राप्नोषि पण्डितं पयंकतागड
वं सकलत्रैधातुकैकमूर्तिप्रतिपादनामपादंगुष्टैकदर्शितं भग
वानप्यलीकप्रतिभासः यथा भगवानतथा भगवती च भेदः पुनः स

४७

कलैक मूर्तिवशादेकमुखी वामेदेवासुराणांरक्तेन पूरितकरोऽकर
व्यग्रादेवासुरशहेन किं देवंकायवाकचित्तं तद्विषयमसुरं आभ्यंति
रक्तीकाराणांतेन पूरितं करोऽं करोऽरक्ताभ्यांरक्तीकाराणामप्यज्ञा
पारमिता र्थापीरपूरेण दर्शितं दक्षिणे भशेषकेशे दद्याय कर्त्तिधारि
णी शेषयत्किंचित् भगवतो विभुद्रिवद्वेद्व्यम भगवत्पांच इहानीमा
ध्यवधुधरशरीरिचक्रचतुष्टयं ध्याया यत् किंचिन्निर्माणादोक्तत्वाय
थायोगेन तत्त्वतोऽवहेतो धर्मसंभोगनिर्माणा महासुखचतुःकायवि

हेरी
४८

भुञ्जन्त्याश्चिकाध्यातव्याः इदानीमांडलेयविभुमिः कथ्यते गौरी।
हस्तौमारविनेयसत्त्वबोधनाय दक्षिणेनिष्पाद्विद्येदनायकर्त्तिधा
रिणी वामेसंसारवाशनाकिनाशायरोहितं चोरीरक्तांगविनेयसत्त्व
प्रबोधनाय दक्षिणेप्रजोपायात्मकप्रतिपादनायरूपीष्टं वामेमो
हविनाशार्थं वराहंवेतालीतत्रहेमाभापौष्टिकसत्त्वविनेयार्थम्
सुखजननायइत्यर्थः दक्षिणेभूयताप्रतिपादनायरूमं वामेक
हस्तास्रभावंयमभांजनं यश्मरीमरुतमणिनिभां किंचिदुक्तश्या

४८

मशिलाकारं अभिचान्नकार्थसाधने उद्देदीजनप्रबोधनार्थं च
दक्षिणे देवविभुदितः वामे प्रज्ञोपायात्मकयोगपात्रिका पुष्क
सीनालाज्ञभशार्थसाधने मानीसत्त्वप्रबोधनार्थं च दक्षिणे मारसे
न्यविशरणा यसिंहः वामे शेष दंद्ये दनाय पशुः शवरीं शुक्ला
ज्ञानसत्त्वप्रबोधनाय दक्षिणे मारसे न्यविशरणा यदक्षिणे पंचज्ञा
नपतिपादनाय भिक्षुः वामे हेतुज्ञानावबोधनाय त्रिकठिरिका
चण्डाली गगणाश्रमात्मभनार्थसाधने सत्त्वप्रबोधनाय च

हे दी
४९

दक्षिणे किंचित्ज्ञानमपि दद्यात्तत्र क्रः वामे ज्ञानमनोमूलना
थं लांगल उं विनी कर्तुं संविष्णार्थं प्रसाधने कृशशयजनप्रबोध
ने च भभेयज्ञानप्रतिपादनाय दक्षिणे वज्रं वामे भेशे षडुष्टतर्जना
यतर्जनीका आशामष्टांशयविभुद्धि कश्चने इदानीं रागाविधा अ
वनया भोजननिद्रातर्कश्चैत्य ह्याप्यनगभिनिवेश दद्यात्तत्र
समान्यपदर्शिनानि अत्यन्ताभिनिवेश पुनः कर्तव्यं ध्याने एवम
ष्टासनां विभुद्धिस्तथा एताः सर्वा विनना उर्ध्वपिङ्गलकेशाः पंच

४९

मुद्राविभूषिताः अर्द्धपर्यंकनायस्थाविवस्त्रिकाः उंष्टाकरालवदना
: भगक्तकोमेष्टमं पञ्चाभावनीयाः इत्यनन्तरं देवतापत्तिकायां वि
नादीनप्रधानशरदक्षिणाशरभ्यश्चरकोणसंधिषु द्वेदेवतौ नाम
प्रधानाशरानि-तुविंदुसंनितमासंधीजमेतज्जनितार्थचिह्नं पुनस्तथा
जांकितचंद्रसूर्ययोर्मध्येषु दृष्टेषु गौयार्दयो यथा निष्पन्नास्तथा वि
नादीनामुत्पादयति कृत्वा चिन्तयेत् अथ वीणायां वंशारत्ना
दृष्टं गाधूया मुक्तजासिता माता पीता ताम्रा तु गीता अहारा नित्या

हे श
५०

विश्ववर्णापुष्पाभुक्ता धूपाकृष्णादीपाकनकाभा. गंधापीताभा
रशाशितारशा रक्तास्पशा हरीताथर्मासिता एतास्वस्वचिह्नहस्ताः अ
भिनयपदाश्चंद्रासनस्थाः षोडशविभुद्राडसुभ्याः एते विश्ववर्णादे
हेतुवज्रधरा विस्वनिष्पत्तिमाराडलेयजनपर्वतेन मार्गज्ञताभिर्मंडोधिः
अभेरानीसूक्ष्ममंडलस्वभावंरक्तः स्वेकारपत्तिद्वयपीरिवेष्टितं ध्याया ५०
उपदेशात्तु गंधर्वसत्त्वमहासुखमयमतिरागसुरश्मिनाकृष्यथोपवेश
त्यष्टिरेव शितमात्रेण भगवानत्पन्नपरमहासुखैकरवे सेनावविश्यास

हसरागाजुरागं दूतापनोवीजरूपेणावस्थितो भूत् ततः पुष्कल्यादय
 श्रुतस्तोदयः भनाथावयमिति कृत्वा देर्मनस्प्राप्तोः अतिवोक्तं ठिता
 चित्तप्रबोधकारिकाणि भिभंगवन्तमुत्थाय यानि तत्राप्यमुष्मा पनगाथा
 चतुष्टयार्थकथ्यते उद्वेभराजो कसरागा माणि त्यादिः उमिद्वत्वं भय
 कसरागा मन्तस्कसरागु कसिमां परिचाहि मससुखयोगेन मकामा
 हिमा नवभूयता समाधिं इव रूपनामिति मयान्तसमसमैवी त्व
 याविनामुगाह उमिद्वत्वं हेतुभूयता स्वभावतां सवर्गसिद्धा मुकार्यमि

हे दी

५१

ति मया तव महाकृत्तारं लोकांतिमन्यसुरतप्रभो भूयेति पसिर्किं
अहं च राजा मीत्तापयामि त्वया विना उहेन दीश न दिसमास्यामि तत्मा
इति एव मया तव महामुदिता हे हं उजालिक उन्ति वृत्तं भहं जानामि त
वचि न हं उजालं हं त्वा स्थितो मिव यडो विपगति नागारिका द्वादश रमना
शति माज्ज कृत्तारं विद्वेदमिति मया तव महोपेक्षा विहारि शति यतुस्त
त्वविभु आहुना पत्तिरुपदर्शिता शास्त्रतत्त्वं देवता तत्त्वं मंत्रतत्त्वं शान
तत्त्वमिति अत्र गुरु रूप देशात्पथा कमेरावो द्रव्यं च इत्युक्तत्वात्

५१

यन्धविस्तरभयानोक्तंक्रमः अतस्त्वनत्वरूपंभगवानवेद-तुयातत्वर
गीतप्रयोगतःस्वप्नप्रबोधितवतउत्तिष्ठेत् तथाचपरप्रसंगः भग
वानभ्यन्तर्नैरात्मयासहेकचित्तेनानैरात्मकोभवेचेत् तस्मादशकाशत्वं
प्रपश्यतिकिं अथवाकथंस्वप्नप्रबोधितवद्भगवान्तिष्ठति अत्राह
सतानिद्रावस्थायकिंचिदपिनजानन्ति अथोत्थानंकथंदृश्यते इ
तिकर्तव्यंभावदशात्तुष्टिपुतिष्ठेत्संनतत्वर तथाभूयतासमाधि
समापन्नोभगवान्स्वप्नसंविदिन्नजानामि अथचतत्त्वगीतप्रबोदिर्नैति

हेरी

५२

हेतुप्राप्तिथानावेधवशात् तथाचप्रभक्ष्य जन्तवः कायसुखमालं
व्यनजानन्तिशवस्यायाकिनुकायेनसताभाभवत् किंजातकसमुत्थानं
अथवमन्त्रिणाप्रथमशुचितनः शुचिस्तत भूत्पताशुद्धातिमारा
कायाभिनिवेशप्राप्तेः पुनरथकस्यदुतापतिरसौनिमणिस्पर्शतिनभ
वतिकथं अस्थिमज्जारहितत्वादितिप्रभक्ष्य अतआह आहोदुता
पत्तिहेतोर्नफल अथयसुहृदपयहृत्तोपायकथनं यथाभूत्पतादि
शुद्धितः हेतुवज्रधरग्रहणं तथाइतापन्नादिशुद्धितः फलवज्र

५२

धरस्यापियहगाम् एकप्रश्नोत्तरः तथाचापरेष्व्यादौदेवताकोरेणा
भुचिकायाभावः भुचिकायाभावेभुद्धनिर्वाणकायाभिनिवेशमात्रं
तस्याभावेनामृतद्वैतवत् स्वप्नमायोपमविज्ञानहेरास्पितः अ
तएवमायाविज्ञानविकचिरप्राणिधानावेधवसाहुतिष्टुति तत्राय
मुत्थानक्रमः पञ्चाकारप्रयोगतः भूतद्वैदिनुरूपमिति तदभू
तदुवपरिणामेन पञ्चज्ञानमयंवोधिचिन्तं तत्रालिपरिणामादल्लज्ञान
भेदः कालिपरिणामसमताज्ञानंमूयः तयोर्मध्यगतंधीजचिन्तं

हेटी
५३

प्रत्यवेशमुच्यते सर्वैरेकमनुष्ठानं विंशत्यतिशुद्धधर्मता ततः पंचशा
नमयवोधिवित्तोत्थानकिरणैः सचराचरमाणीयमण्डले पंचतवैव
समरसैकत्वाशरच्चंद्रमण्डलाकारवोधिवित्तं पश्येदित्योगसमाधि
ः तदनुष्ठितितत्परिणामं सहजं हेवगुशरच्छशथराकारं अनन्तलोक
धातुप्रकाशकं धर्मसुखावर्तं पंचशानमयं व्याकादशुयोगो नाम समा
धिः सतस्कंधधात्वायतनानां न्यासमाभेत् शंकारं भावयेदुपे उंका
रं वेदनायात्मृतं श्रीदीर्घसंज्ञायां भावयेत् ॐ संस्कारेभ्यसेविशयेत्वंका

५३

कारं पंचस्कन्धविभुद्धितः उँकारं न्यसन्मन्त्रे स्त्रेकंपुनः सृजेत् ऋकारं
वोधिवितेतुमज्जमेदयो लं न्यसेत् धातुविभुद्धितः लृकारं रूपविषये शब्दे
ऐकारं गन्धभागे चरसे अँकारं पुनः स्पर्श उँकारं भँकारं धर्मधातु नः
एषां दृढीकरणा हेतुत्वात् नवमे पटले चोक्तं भगवता रूपस्कन्धे भवेद्
ज्ञा गौरीवेश्वाद्या स्मृता संज्ञाया चौरियोगिनी संस्कारे वज्रयोगिनीः
विज्ञानस्कन्धे रूपे स्थिता नैरात्मयोगिनी रूपे गौरी सदाख्याता शब्दे
चौरिप्रकीर्तिताः वेताली गन्धभागे चरहस्य घस्मरी स्मृता स्पर्शे भूच

हे.री
५८

रीरव्याता खेचरीधर्मधातुतः मान्सेयुक्सीरव्यातारकेशवरीप्रकीर्ति
ता चरातालीभुक्तमित्युक्तेहोविनामदमर्जयोः एवंसहजनाथालिंगिनी
वज्रधातेष्वरीचेतिन्यासः इतिभक्तियोगोनामसमाधिः एतेनस्कंध
धात्यायनन्यासः तथाच तस्मान्मुनरपिभूयवोधिद्वितीयांवीजसंयहंत
तीयांविष्वाविनिष्पत्तिः चतुर्थेन्यासमधरं नाभौहृदिनथाकंठेललाटेषु
पद्मचतुष्टयं निर्मलावकंरक्तउर्ध्वमुखंअकारंपंचरश्मिकं धर्मवकं
भुक्तंनीलंश्रीकारंपूर्वादिदिग्दलेषुं भांजित्वं चतुःपक्षस्तथोषोडश

५८

षट्त्रिंशद्यथाशुक्रमतो ध्यात्वा चिन्तयेत्ततमवरावरं ततो मंत्रपटलोक्त
क्रमेण कायत्रयाधिष्ठानं कुर्यात् यथा मन्त्राये पदेशतः ॐ कारेण का
यवर्गं भाः कारेण वाक्वर्गं हुं कारेण चित्तवर्गं इति महायोगम्
इदानीं तु परीक्षितं सत्त्वं हृदये पूर्वोक्तक्रमेण साधनोक्तं तत्र मेरापितथैव
श्रीहेतुकारूपं चतुर्णां मध्ये स्वेकवीरं स्वहृदे वैराग्यामासमापन्नं स्वविद्या
पुनर्वानिष्यन्नं विश्वमात्मानं पश्येत् इत्येनन्तरं समयत्रयमारभयेत्
समयसमयज्ञानसमयसमाधिसमय तत्रवर्गुधरआत्मसमयम्

हरी

५५

तस्योपरिङ्कारं समाधिसमयं वक्ष्यमाणोपदेशात् ज्ञातव्यो धौ ज्ञानस
माधिसमयो न्यासं पुनर्यथा भगवति तथा भगवत्पां कुर्यादधिकसर
साधनं पुनर्भगवत्पां पंचकुलकलापः परंपरसाधने प्रसिद्धं कल्प
येति तथा गतसमूहं जां कोरात्रिदलपद्मं साक्षादकर्तुं वारं
एकमलुकिं जलं कर्तुं कारं ज्ञातं पंचभुक्तुलिशंतमणिं कारं व
श्वेतः ओपमसुखाधारेत्यादिगाथा दयेनाधिष्ठाय पद्मवज्रं भनाह
ताक्षरोच्चारणपूर्वकं वज्रं चालयि त्वारतिमारभेत् पंचानामध्ये वा

५५

कवचाहंकारतः पथमंभूयताधिमाक्षारैरितिमुखपयनिनादियो
गोसमाधिः एतच्चपुत्रोपायैकमहासुखसंभववाधिविनिर्गमि
तिविदित्वामातृपुरमध्येवितत्वाचारणपूर्वकंसंवदेदगुनिक्रया ओ
सर्वतथागतपूजास्वभात्मकोसर्वधर्मा ओसर्वतथागतपूजाकृत्स्व
भावात्मकोहं इतिपठित्वागतउधरेणयोगिनाएवंतथागतपूजाभ
वेन्नित्यंवासेपि यद्विवाभद्रपूजाभवति नोवाभद्राभवेतयानकर्म
व्यंमूलापिरस्यात् स्वकायपस्यानसर्वतथागतातसत्तर्पयामी

३५

45

[illegible]

45

दोमराडलोत्सर्गपर्यन्तनसर्वाकारज्ञताभिसंबोधिः तदनुबोधिचित्तो
त्सर्गसंभूताचंडासनस्थागौर्यादयोभावनीयाः भूचरीविवरीनेरात्म्याच
पुनर्भारकोत्सर्गार्थप्रवेशानप्रविष्टाध्यातव्याः पूर्वोक्तस्थानेषु यथा
केरा रवं यथानिर्दिष्टं मराडलचक्रान्तर्गतं विद्यागणपरिवेष्टितं रश्मि स
मूहं व्याप्तं नमस्त्यलं समाधिभाव्य इहानीतान् चक्राकर्षणप्रवेशनबंध
नमोषणं कुर्यात् स्वहृदी जाडश्मिभिनिधाय गगणकुहोऽकारयित्वा
ज्ञानचक्रमाणीयपुरतो विचिंत्यार्घपादादिकंदत्वा सं पूज्य संस्तुय

हे. टी
६०

ततः रविशशिसं प्रक्षये महामंत्रराजचक्रवर्तिनीजासं दृष्ट्वा षडंगभा
वयेत् कृतः सहस्रस्य बंडसूर्यतर्गमंडंकारनिर्गतं रश्मिसमुदाततो
ज्ञानसत्य एह्ये प्रथमं समाधिनाथं भावयेत् हलं मत्वरिणाम् विंदु
हृत्पंथात्वा पश्चादंशं विसर्जयेद्दि वक्ष्यमाणसूक्ष्मयोगं भावयित्वा वरा
विसर्जनशब्देन द्विधा बोद्धव्याः वरास्तथागताकुंकारशक्तिकदिभेदा
र्थतः विसर्जनशब्दे प्रभास्वरः प्रवेशो पापकथं न ततः आलिकालिभ्या
लोधात्पतः संस्कार्येतन्नेपस्वर्य प्रवेश एकीभूयति आलिकालिपति

संस्कार्यकृतः श्वासोच्छ्वासतः श्वासमथेनालिकासुद्धासपथेननिह
त्यतरश्चिमिलक्षणेन व्यञ्जनातिमंशोध्यसचराचरेण सहस्रकीभूयतत्रे
वक्ष्येऽप्यस्य यंगोर्थादिननैरात्मावसंसार्य आत्मनावगुधरापदंतिदेह
विकल्पतः सर्वभावतः अतएवदिभुजैकमुखंभुक्तंज्वरविशशि
सपुनमध्यशति भावाभावानुलभ्येत्यर्थः अतएवाभाततत्वताभाय
संभोगमिति स्मृतं ऊंफूकारविनिर्मुक्तं सत्त्वंविंशिवंपरं तथावज्जल
पदलेसंभोगमित्युक्तं देहस्थं च महाज्ञानं सर्वसंकल्पवर्जितम् आपकः

हेरी
६९

सर्ववस्तुनां देहस्थापिनदेहजः तथाच आदर्शविंवेसकलांगयुक्तं
पंचथासद्वतरमिभाति अशित्यनुवांजनतक्षणाद्योदेहस्तथावजुभरः
सदेव। स्वाधिव्यानक्रमस्यः जगद्वार्थे महजपर्यन्तेन एकक्षणादिसं
वोधिः ततोदीजावस्थायां स्थितमिति कार्यः महजोर्लोदीज अतएव
स्तावेदुदंस्मर्तव्यमिति हस्तिनेक्षणागलिंगां दृष्टवतुर्विभुं ज्ञातातव्य
ः कआचार्यगुह्यप्रज्ञाचचतुर्थततः पुनस्तथा अनेनानंदक्षणाभेद
र्थकथ्यते आचार्यसहनेन विनर्दविरक्षणे विशमानन्दः परममहासु

६९

रूपपर्यन्तामिति चतुर्थः तत्पुनस्तथेति शब्देन विलक्षणालक्षणाः सहजा
नंदः कर्ममुद्रासंगे किंचित्सहजघायोऽपेक्षानात्रं ज्ञानमुद्राप्रसंगे सम्य
क्तं वेदनं महामुद्राप्रसंगे पुनः संवेदनाभावः कथं आश्रयभक्तनकुत
हिनऽभवनऽनिश्चाराः एतदुपपरसमसहजमुद्राउपरगाउभयपारा
इति यथा सत्त्वासहजावस्थायां प्रविर्मान्तिततो भगवानपीति भगवानपि
प्रभास्यरे प्रविशतीर्थः एतेन तद्दीक्षां चंडसूर्योदमिश्रीभूय इत्यनेन
ज्ञानयाभावः सूचितः असृजस्वभावमित्यनेन सहजावस्था दृढीकृताः

हे. ६१

६२

रश्मिप्रकारकमेगादीपशिखादुवयावदनुपलब्धिकर्यादिति रश्मीनि
काराणंपुंजाकारमिति लब्धसमूहं क्रमेणेति पंचस्कंधानुपूर्वेण प्रवेश
दीपशिखादवशति यथादीपशिखादिति अस्ति गतादीपान्तथाभगवतः
स्कंधानुक्रमेणारूपाद्रूपं वेदनायां वेदनासंज्ञायां संज्ञा संस्कारेषु संस्का
रः विज्ञाने विज्ञानं रूपवेदनायां एवं वेदनासंज्ञायां संज्ञासंस्कारे संस्का
रविज्ञाने विज्ञानमाकाशेषसाभावात् पूर्वतो गेयादीनां संसारः क
थं भवेत् तत्रायं क्रमः कथ्यते आलिकालिभ्यानिःसृत्य सकलत्रेधानु

६२

कं रकीरुत्य यथाक्रमेण प्रवेशयेत् गोरीसुविषयं गृहीत्वा भगवद्भूषेण
ता तथा चोरीवेतालीयस्मरिचदेवतासंज्ञासंस्कारेषु गताः पुष्करीकृति
न धातुं गृहीत्वा वज्रधररूपधातौ गता तथा शवरीचणाली होस्वीचवेद
नसंज्ञासंस्कारेषु गताः आपते जोमरुत्तु गताः यद्यपि गोरीदीनां संज्ञा
रे पुष्कस्यादीनां संज्ञाः तथा च भेदकथ्यते किं स्वधातुं विहाय रूपा
दीनां संज्ञाः किं सुतान् गृहीत्वा समकाले अतः पुष्कस्यादिनामपि
ग्राहकग्रहणो मतिज्ञानत्रयविभुद्धा भवरीवेवरीनेहात्मा प्रकृतिरूपाः.

हृदी
६३

अनेनालोकोलोकाभासालोकोपधिशब्देन उक्तः नैरात्मादेवीपक्षे
यमासाद्यवज्रधरविज्ञानेगतासर्वमेव ऊलोतेरात्मरुचं डमराडले
अंकारं पश्येत् तेनैव अंकारे चं डमराडलेन सह दुता पत्रा भवती भगव
हृदयप्रविशोचिन्तयदिति तवताद्भगवती संसारः एतेन सह गादौ
प्रभास्वरपर्यन्तेन धर्मकायाभिसंत्कोधिः अथ प्रभास्वरादुत्थान
ः कथ्यते अथ प्रभास्वरोसोपरमयोगः उत्थानं प्रति यथा जाना
लोकवशात्सहजोत्पत्तिः पश्चात्सहजादौ कृत्वा प्रभास्वरपर्यन्तेन

६३

यथास्यात् तथाप्रभास्वात्पुनःसहजंसहजात्यनारोनेवक्रमेणा
ध्यातव्यं यावदशबोधिलाभास्यात् चतुःसंध्याधिश्रानक्रमेणेति
प्रातःसंध्याकूपराकूपरात्रिचेतेभावनोक्तः स तदर्थः भावनातद्वि
न्नोयोगीमंत्रंजापयति तन्नोयोगीमंत्रंजापयत तदनुप्रभास्वात्तथा
यभावनजापवलिं च वाचिन्नयितव्यः तथाचपरमाहोक्तत्वाविष्ट
रूपं निष्पाद्य सहजहेवगुयोगतो यथोक्तक्रमेणा ततोमंत्रजापं प्र
तिभसवन्त निष्पाद्यताकिनीचक्रात्मकं यथापूर्वे तथा परकार्यका

हेरी

५३

ओं वज्रगोरिभा कर्षयेतः इत्यादिना जः हुं वं हो इत्यनेनाकर्षणा प्रवेशे
न बुद्धिज्ञानोपपादक कर्षात् ज्ञानचक्रसमयचक्रे प्रवेश्य यथा मुखसे
कीभूये देवताहंकारमुद्धरेत् हृदयज्ञानाहंकारचित्तनं यद्यपि भात्म
सत्त्ववत्ज्ञानसत्त्वतथा च प्रवेशानन्तरं द्विभुजैकमुखं रत्नं प्रसाधुतं शा
नसत्त्वं सहस्रं वेत्तु तद्द्वये समधिनाथं ततो भगवत्पारो गोयर्दिनाम
पितृवैवर्तिनयेदिति ज्ञानचक्रकर्षणादिना ज्ञानसत्त्वज्ञानचक्रप्रवे
शपर्यन्तनसर्वाकारादिसंशोधः तदनुज्ञानचक्रसमयचक्रयोरे

५३

कीकरणासमयेनचलितरश्मिभिर्गच्छाभाकाशदेशेपूज्यतथागतंहेरुक
रूपापन्नं समंडलात्मकंध्यात्वाभभिर्बिंदुमांसर्वतथागतंशतपार्थयन्तं
पश्येत् तैस्तथागतैःपंचविजयकलशसंयुक्तकरैः यथाहिजातमात्रे
णस्त्रापितासर्वतथागताश्चादिनागार्थापहित्वास्त्रापार्थैर्लभ्यन्तिस्वयमे
व ओं सर्वतथागताभिषेकसमन्वितेहं इतिपश्येत् तदनुकूलं कर्मचंद
ननानासुगंधिपरिमरपुष्पदृष्टिर्भवति कुंडलिशशोदनति नाद्यवा
यत्कतिशेदो नानलोकधातुकोलाहलोद्यमति अभिषिक्तस्तुशिरसि

हे ६
५८

चिन्तेसः स्यात् भावती चिन्ते कंचिन्ते शशाश्वतत्वेनामिताते गो
यीदिभिर्मुद्रयेत् पुनरेभिर्मुद्रयेत् यथाक्रमं पुष्कलं स्यादनिशिरसं कल्पयेत्
ततो वीणादयो स्वस्वविषयेनाभ्यर्चयन्ति पुष्पं दूर्पराजवीणागन्धशं
खं नानारसपूरिताधारपात्रं स्पर्शवस्तुबोधितपरिपूर्णाधर्मे दद्यात्
तान् दृष्ट्वा भगवन्तमर्चयन्ति रूपवशादयः तुंगपरिभजो इन्द्रिया
णि साथे तुंगचलशोभय्यराजचिन्ते तत्रिजराभयनचराचरसोहि
भ कलराजचिन्ते सतसं बोधिभ आश्रयचंचेमाहसिकज्जतदहमसो

५८

सिरिहेरुभवजु शतिवजुगीत्यालोचनादयः भगवन्तं स्तुवंति तथाग
तवोधिमतवविद्यादेवीकोधादयो हृदयो पृथुदयमालाष्टपदमंत्रेः संमु
खाकाशे स्थित्वा स्तुवन्ति ते ओं सर्वतथागतो भिक्षेकवजुस्वभावात्मको
रुमित्पधितिष्टे अभिक्षेकस्तुतिपर्यन्ते नमूद्राभिसंवाधिः तदनुपुर
तोयं भगवं वायुमराडलं धजांकितं तदुपरिवंभवं अभिनिमराडलं ज्वा
लांकितं तस्योपरिआकारजं त्रिमराडोपरिपद्मभांजनसू पुनराः काश
धिष्ठितं तन्मध्ये रक्तवाद्यसितं पुंजां आखंडं लोमां पांतां वमध्ये एता

हे. टी.
५९

निपरिशास्य पंचा मृत पंच प्रदीपं निष्याद्य तदुपरि ओं कारेणा द्यारितं
आः कारेणा चंड मण्डलं हुं कारेणा धिष्टितं दृष्ट्वा वात पेरित म्निता पा
देकं पारद रसाकार वद भूतं हुं कारेणा शोधनं आकारेणा बोधन ओं
कारेणा ज्वालनं कृत्वा तदनुचितं रश्मिना ज्ञाना मृत मानी यत त्रैव
प्रवेश्य ओं आः सर्वतथागत ज्ञाना मृतं हुं कृत्य नेन वज्र हस्ते न वलि
पात्रं स्पृशेत् एकीकृत्य ह्रीं भव वज्रेणा लोच समरसी कृत्य वज्र म
नृते विलिप्तं पश्येत् तथागत ज्ञाना मृत प्रवेशेना निशीतं लंभयेत्

५९

इति निष्पाद्य तत्त्वेनाविष्टाय ई भववज्रजिह्वा कृष्णरश्मिना सच क
सात्मानं भुंजयेत् ओ सर्वतथागतामृतास्वादवज्रात्मका सर्वधर्माः
ओ सर्वतथागतास्वादवज्रस्य भावात्मको ह इति पठित्वा नंदिनो भूत
अमृतास्वासासौ तत्पथे लेनाम्बु पूर्विकाभिसमाधिः तदनुसमरात्लेयं
तत्प्रतिस्फुरणयोगेन यस्य यत्र विनेयास्तस्य निर्माणतत्त्वगत्यानां वि
नीयागत्पस्वस्वकार्यसंहत्यानेनैकक्रमेण परिपाच्य षडंगभावनामा
रभेत् इति उत्सर्गगो गजदेवार्थपर्यन्ते नमरादलगाया नाम समाधिः

हे ही
६८

रागसंबंधेनाभगवत्तमाहोतदनुडाकिनीचक्रंविचिन्तयेत् वरिणीह
नष्टतितनोवचकिंत्वचवशुधरोकोधात्मकचित्तनीयोऽष्टदेशनाथंकर्म
योगमुषडंगमाश्रित्यः ततोभापावतारगौर्यादिमंत्रजापंप्रतिपत्त्याजा
पलाभासिंघमभगवतीतस्यामिवासेचिन्तयेयोगिनीसंचारतोति वशुधर
मूलाष्टपदहृदयोपहृदयानांजापः नोवातेरात्मयाश्चगौर्यादीनांह
दयमंत्रवज्रप्रव्यः तत्रायंक्रमवक्रमश्चशुभात्मकमात्मानंदष्टाडे
तेनैवविधिनामंत्राक्षराणिदेवसीसुखादिनिर्गशानिस्तरिक्तेकानिस्वमु

६८

येषु विश्ववृक्षमार्गे सृष्टास्ते देवती पञ्चविष्टानि पुनर्देवती मुख
तस्मिन् मुखमनेनैव क्रमेण विदितं मंत्रमाकर्तयेत् शनिसेला जापः
तस्मिन् मंत्राक्षराणि विन्यस्य सरस्मिकानि उर्ध्वशिरस्कानि ध्यात्वा
शनिपिण्डि जापः तन्मंत्राक्षराणि मण्डले स्वरस्य मण्डले यानां
च मुखद्वारा यन्तीति सततबोधव्यमिति समयजापः तदनुनाभे
र्द्वगच्छतीति कर्तयेत् यथेष्टयात्रपञ्चमापर्यन्तमुच्छ्वासः नासिनाः
श्चित्तयेति श्वायंतथेसाधो अर्थलंभयथेष्टयाशब्दबोधः परं गोपितं

हेरि
६५

आम्नापंचतथा इति वज्रजापः ततः पूर्वोक्तक्रमेण क्रोधेश्वरपदंति
प्राप्य यथाकृतः क्रोधानस्फुरयित्वा प्रवेशयेद्दिग्गणानां भानय ओ
भुंभनिभुंभेत्पादिनामप्यवेश्य मोक्षप्राप्तये चिन्तयन्ति त्रितत्त्वतः इति
चित्रयित्वा गजभाजनसंक्षारेण वसंतं थैवक्षोणिं भाजनेन घण्टा मुत्पा
य वज्रवज्रघण्टाधरोभूय सत्त्वहितहेतोर्वल्य विष्टानं कुर्यात्कर्मभे
देन चार्वायोगतः तैरनितवज्रधरेण विनायकात् दुर्द्धाद्विषयवृत्तव
र्जितामथ सिद्धिमुभाजेनाभीतमात्रेण ॐ इन्द्राय मज्जलेत्पादिनामंत्रेणामंत्रेण

६५

ॐ भाकर्षयजः ॐ यमत्राय प्रवेशय हुं ॐ भुंभस्थाने को धवन्धे न्वन्ध
यवं ॐ वक्ष्यपघराठया वशिष्ठहो ह्यनेनाकर्षणप्रवेशनपन्धनतोपरां
चक्षुता उक्तविधिना मृतमुत्पाद्य पुष्पधूपदीपगन्धादिपूजाकृतित्व
त्युपहारपूर्वकं संध्यागीतमुचरन्त कमलावतादीनकारयेत् तदनुभासिं
गरात्तरं मुशवं धक्तत्वा विद्यानवीक्ष्ययेत् तत्र मोक्षप्रेषु मध्ये तस्य गे
मभ्यापरेष्वाग्दले इन्द्रसहस्राक्षो गौरवज्रपाणि भुक्कल्पावता शीनः दक्षि
णो यम इराटः कृत्स्नो महिषातूटः पश्चिमदले वहराश्वेतो मकरवाहनः

हेर
६६

कमुदकमलपाणिः उभरदलेयक्षः पीतः नखाहनः श्रीफलपाणिः
एतेसर्वालंकारधरात्ममकुटितः यमः सूर्यासनः सूर्यप्रभः शेषाश्वं
प्रभाः ऐशान्यदलेदतपट्टिः श्वतः त्रिनेत्रोजयमुकुटी हृषभवाहने
स्त्रिभूलपाणिः व्याघ्रचर्मविरधरोभस्माहलितविग्रहः सर्वास्याभरण
भूषित संशसनश्चंद्रप्रथः अनिदलेवक्रिलंबोदरोऽतिपीतः खर्वः छा
गवाहनः रक्तः अक्षसूत्रकर्मंडलुरेजयमुकुटी सूर्यासनः सूर्यप्रभः
धीरवासा नैऋत्यदलेराक्षसः मुक्तकेशः कदारकः पालधरः क्रुधः सधु

६६

भंगः कृत्स्नः सवोपरि सूर्यासनः सूर्यप्रभः वायुव्यदले वायुर्ध्वजपाणि श्यामो
रत्नमुकुटी मृगवाहनः चंद्रासनश्चंद्रप्रभः सर्वालंकारधरः वरकेट
धित्री पिता दिव्यवसना सर्वालंकारा पृष्ठहस्ता चंद्रासना चंद्रप्रभा प्रेताश्च पृथि
वीमा वेष्ट्य संस्थिता इंद्रादयः पंचवामेनागपाशधराः सर्वप्रभः प्रत्पाती
उपराः उर्ध्वधर्मोदयस्य पद्माष्टदलेषु पूर्वदले चन्द्रः श्वेतः श्वेतास्त्रवा
हनः रत्नमुकुटी कुमुदपाणिः सर्वालंकारधरः चंद्रासनश्चंद्रप्रभ दक्षि
णादले सूर्यो रत्नः भुजाभ्यां पद्मधरो हरिताश्च वाहनः रत्नमुकुटी सर्वा

रत्नं द
६७

लंकारधरः सासनार्थप्रभुः पश्चिमदलेवधुः पीतो मुखः काकूटो मूर्ध्ना
सनः सूर्यप्रभो रत्नमुकुटो शारङ्गः उत्तरदले हस्तिः पीतसूर्याव
नः सूर्यप्रभः रत्नमुकुटो गणधरः नैऋत्यदले शनैश्वाः कृष्णः पिंगल
केशः सूर्यासनः सूर्यप्रभः त्रिशूलधरः वायव्यदले राहुकेतुसूर्यासन
सूर्यप्रभो महाकृष्णधूसवर्णो संसारचक्रमाह्वयभक्षणाभिनयं राहुः
संप्रदंजलिधरः केतु तन्मध्ये वरदके वृक्षाचतुर्मुखचतुर्भुजः त्रि
दशधरोः भयपाणिः अक्षसूत्रकमंडलुधरः पौषभुजाभ्यां पीतो

६७

हंसवाहनः चंद्रमनश्चंद्रप्रभः यज्ञोपवीतिपीतः जटीरुर्वः वस्त्रा
गामावेष्ट्य वस्त्राकायिकावल्लपुरोहितास्तुषितायामाभकनिष्टादेवैः
ह्रीहताः अंधोधर्मोदयेदिग्विदिगन्तमेगावासुकीपीतः यमोनाग
धितः कूर्कोकोनागः रक्तः तक्षकोनागरुहः शंखपालोनागपीतः
महापद्मोनागः श्यामः अनंतोनागः पराङ्गः कालिकोनागः कपूरः
एतेवाष्टोरत्नमुकुटिनः मनुष्यास्याः सर्वालंकारधराः मन्त्रफणा
कितशिरसः असुरनागकसत्त्वसहिताः वरकेशोष्ठः श्वेतोरक्तमु

हे. तं. दी
६८

कृषीचरमुखः फराणि इधमेतानस्त्थिरिहृत्य पुनस्तानपरिराग्य श्री हे
रुकाकारेणानिष्याद्यकायवाक्चित्तप्रयोगतः ऊर्ध्वस्याकायाकाशाः
मध्यम्याः पुनरक्षोभ्याकाशाः अधम्यावाक्कृशाकाशाश्चष्टव्याः सा
र्वकर्मिकाथायाभुजमुखं पुनर्यथात्मनस्तथास्तेषां अपरकर्माहंका
रायथायोगतः कर्तव्यं सर्वेषां यथात्मनोरूपं तदनु ॐ प्रवाशतक
रश्री हेरुकार्यं प्रतिदुहं स्वाहा इति मंत्रप्रचोद्य शंखमुद्रयार्धदद्या
त् दशमुद्रया पादायार्धदत्वा इदं बलिभुंजनिद्येत्यादिना

६८

भोजयेत् कार्यं च निवेदयेत् तदनुसंध्यागी तं भगवद्भगवता देवता
चक्रकोधानां मंत्रं पठता वज्रं घण्टा धरणा भिनय पूर्वकं घंठा वादन
वज्राध्वालनादिकं कृत्वा ओं अकारे मुखमिति पादि पठित्वा ॐ वज्र
हेतुकमनुपालय हेतुकत्वेनोपनिहितदृष्टो मे भव सुतोष्यो मे भव सु
पोष्यो मे भव अनुरक्तो मे भव सवीसिद्धि मे प्रयच्छ सर्वकर्म सुख मे भि
नश्रियं कुरु हं
वमहासमयसत्वाभाः ॐ फट् इत्यनेन संभाष्य विसर्जयेत् तत्रायं (

हेतुं ही
६५

विमर्जमर्जः ओं आः ऊं फू ३ ओं कारेण प्रणिधानं आकारेण तो
षण् ऊं कारेण तृती करणं त्रि फू कारेण उपसंहारं देव्य प्रमाणा समय
प्रमाणांतु भवार्थं य परं प्रमाणा एतेन सत्येन भवेयुरेता देव्या समानुग्रह
हेतुभूता भवसमसमभंगमत्र संकल्पसंगा खमिव सकल भावं भावि
तोषी क्षमाणा गुरुतर कुरुणां भः स्थीत चित्तानुनाथा कुरुतर कुरु देव्यो
मप्यमी चानुकंपा एतेन घटंगा हो परिचित्पर्यन्तेन कर्मराजा यनाम स
धिः तदुत्थाय धर्ममयेतु विश्ववर्जं चिन्तयेत् तद्वले द्यौनामीश्वरं च

६६

तद्वयेचितयेदीजम् वीजं नादाद्युकोटीविभावयेत् चित्तस्यैव
 करणार्थं चित्तयेत् भूश्माकोटि तया सहैकभावेनैवाजस्यैव कार
 णं भवेच्च संशयः चित्तस्यैव मात्रेण फारयतथागतभ्रंयोगिनीजाल
 मतिविस्तरागन्तलोकधातुव्यापकं कृतः स्वचिज्ञानं स्फुरति अचिंति
 तं नाथसममंडलात्मकं ज्ञं उक्तधर्मशयेनाहिविधं यथोपदेशात् बोड
 व्यम् चिक्रपुनः सधपतिलमात्रकंचित्तयेत् शतिसूक्ष्मयोगो नाम स
 माधिः तदुत्थायदिवाविहरेयोगीकवचद्वयं कृत्वा सहजेवमुयोगतः

हेतुं दी
७०

असोभ्यश्चक्रिरेषा इत्यादिना ऊं शिरसि चक्रि विधंत व्याः श्री कर्णाद्यो
दिव्यकण्डल त्र्यंकराटेमालां ॐ हस्तद्वयोत्सुकद्वयं खं कंधामेखल
चक्रः हंसवर्गं भस्मविग्रहं कक्षचयेत्सहस्रपदेशनः एवं चक्षुषो मोहव
ज्जिह्वादिना कवचं तत्रायं कवचमंत्रं ओं अं इं इं उं अं एतेनानेकवज्रयोगि
नी तथा गतादिभिः परिघटितशरीरो लो भगवानिति मध्ये तथा च कू
टागारं ननु त्रिभुवनं न प्राप्तिनोऽर्जुना चक्रैः सोमिमानुषो न विषयानास्त
ति न स्मादयः रूपाद्यान च धर्मतात्मकतया तेनाराड्ये या इमे विश्वं

७०

गडल चक्रमाकलयनाश्चेतकिमुञ्जाम्यसि विहरां तदुपकिंचिदुपार्जि
तं भक्ष्य इयं योगिनात्मा च वा तत्सर्वं पूर्ववदमृतास्वादविधिना विशोध्य
जितत्वेनाधिष्टाय क्षयेत् भोजनम् तेतो भक्षणाविधिः मुक्तास्थितिचरं
रां कथयामि मूलमंशानुसारतः तथा हिलोभसो हं भयं नो धं कीडा
कार्यं च वर्जयेत् भागाभागाविचारेण तस्मादन्नन्वदीयते भक्ष्यं भोज्यं
तथा पानयथा प्राप्नुयु भक्षयेत् ग्रहमपनकसर्वमिष्टमिष्टं विक
ल्पयेत् पंचवर्णासमायुक्तं एकवर्णं लु कल्पितं अनेकेनेकवर्णेन य

हे. तं. १
७९

यथाभेदो न जायते एकदृशेऽस्मिन्नेवाभावना कथिता भुभा मत्तरे हेत
था शत्रो अथवा विजने प्राप्ते किंचिद्व्याप्तुं संप्राप्ते चर्ये कर्तुं यदोष्यते सि
धिगुणं यदि कालिचर्याया च न याचरेत् अपरोपि मूले च स्पष्ट चर्ये निय
दिष्ट चर्यत इति चर्या चरणां स्थिति व्यवहारचारपरं माथतस्तत्तु भूय
तेति अविमात्रतं प्राप्य अधिमात्रतास्य कोऽर्थः किंचिद्व्याप्राप्तमिति
कोऽर्थ मृद्वे राशौ वा सुम्यानेति भूतं चरेदेव यावत्किंचिद्व्याप्तमस्य
कृतः यथाभेदो न जायत इति वचनात् ताभे सति अव्यवस्था कारो न वा

७९

मुनेत्रस्वासेचरशां ततोअपरसंध्याकंशयनेच्छयविरामस्तयोग
मुखीकृत्यशयीताशिरःस्थानेगुरुबुद्धिर्बोधिसत्त्वान्दृष्टांगपापात्त
प्रणामासयेनसिंहशर्वाप्रभावासमाधियोगेनभगवतीर्वागावत्
उत्थानकालेपुनःपुष्कस्यादिगीतसंघोदिततिष्ठे उत्थायतादृशक
यदिनेनैवक्रमेणयावन्मण्डलवक्त्रलाभःस्यात् तेनविनामहाबोधिर्नस्या
त् अतस्त्वउत्पत्तिक्रमविनादुत्पन्नंयत्थानज्ञायतेतथोत्पन्नंयोगविना
उत्पत्तिन्नज्ञायते तथाचतत्रे कमहयंसमाश्रित्यवज्जिनांधर्मदेशना

हेतुं दी
७२

एवं यथा निदिष्टमण्डले च न च कांतर्गतं एकमुखमद्वयज्ञानविभुद्वि
भुजं भूयता कुरुणा विभुद्विदक्षिणैक एव जुमभेद्यज्ञानप्रतिपादकं
वामेकपालं वक्ष्यं च एव द्वागं प्रभास्वभाव रूपं कपालं बोधिविज्ञान प्र
तिपादकम् एवं चतुर्भुजं चतुर्माश्विनाशार्थं एकमुखमचिन्त्यज्ञानवि
भुवि प्रथमदक्षिणभुजे वक्ष्यं युगनर्द्धमार्गप्रतिपादकं प्रथमवामभु
जे कपालं देवासुराणां रक्तेन पूरितं देवासुरशब्देन भावाभावं रक्तशब्देन द
क्षिणैकपालं पूरितशब्देन तत्पदं प्राप्तम् एतद्विभुद्विनरकपालं शेषं भु

७२

हे ध
७३

जाभ्यां वसुवासाखालिङ्गितम् एवं षड्भुजं षड्पारमिताविभुदं त्रिभुवं
कायवाक्चित्तं प्रतिपारुक्वामेयराठाभूत्पताभुख्या त्रिभूलं ज्ञानद्वय
देहनाथं दक्षिणैव गुं समताज्ञानविभुदं कर्तिकाशेषाज्ञानदेहनाथ
एवं द्विभुजं चतुर्भुजं षड्भुजानामवास्थितां द्वापर्यं केशवोपरिसूर्य
अपरं यथा घोशभुजे तथा एषु त्रिष्वपि श्रीमत्सरोत्तरपादौ देशक
त्रं आदेशेन मयोक्तं ज्ञानंधीरिति ख्यातेनार्थवचनाभित्पदिगिजं क
त्वासुरतक्तेराविभुद्विक्रमदिप्यरातेन भूयाजगत्सर्वं वज्रज्ञानपारगुः
श्लार्यसरोत्तरपादविरचितं हेव गुमाधनास्यवगुदीपानामदिप्यराते वि

स्मतिरियं पंडिताचार्य श्रीमत्सुर
तपसा नाम् ७३